

SZAKDOLGOZAT

Ludányi Zita

2024

**Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem
Károly Róbert Campus
Vidékfejlesztés és Fenntartható Gazdaság Intézet
Pénzügy és számvitel alapképzési szak**

**A 2008-AS, ILLETVE A COVID-19 OKOZTA VÁLSÁG
KEZELÉSE A VISEGRÁDI ORSZÁGOKBAN**

Belső konzulens:	Dr. habil Bozsik Norbert főiskolai tanár
Belső konzulens	Agrár- és Élelmiszergazdasági Intézet
intézete / tanszéke:	Közgazdasági és természeti erőforrások tanszék
Készítette:	Ludányi Zita

Gyöngyös

2024

Tartalomjegyzék

Tartalomjegyzék	1
Bevezetés.....	2
1. A visegrádi országok fogalma, értelmezése, kialakulása	4
2. A 2008-as válság hatása a visegrádi országokban	9
2.1 Magyarország 2008-as válságkezelése	11
2.2 Szlovákia 2008-as válságkezelése.....	14
2.3 Lengyelország 2008-as válságkezelése	17
2.4 Csehország 2008-as válságkezelése.....	20
3. A COVID-19 válság hatása a visegrádi országokban	23
3.1 Magyarország válságkezelése	26
3.2 Lengyelország válságkezelése	31
3.3 Szlovákia válságkezelése.....	34
3.4 Csehország válságkezelése	38
4. A Visegrádi Együttműködés a jelenben	42
5. Összefoglalás	44
6. Irodalomjegyzék	46
7. Ábrák jegyzéke	49
NYILATKOZAT	50
NYILATKOZAT	51

Bevezetés

Az elmúlt évtizedek világban zajló folyamatai, embert próbáló tényezők sokaságai szabtak gátat a fejlődés útjának. 2006-ban már az Amerikai Egyesült Államokban az ingatlan- és bankszektorban a jelzáloghitel válság változó intenzitású pénzügyi válságot kezdett generálni, mely 2007-ben csak mindinkább fokozódott. 2008-ra a válság már a világ minden pontján érezhető gazdasági, pénzügyi megtorpanásokat okozott. A pénzügyi stabilitás érdekében mind az USA, mind az Európai Unió tagállamainak jelentős intézkedéseket kellett életbe léptetnie.

A krízis utáni folyamatos gazdasági növekedésnek a 2020-ban kirobbanó COVID-19 világjárvány vetett gátat, mely a korábbinál sokkal komplexebb gazdasági, pénzügyi, politikai kihívásokat eredményezett világszerte.

A visegrádi országok, azaz Magyarország, Csehország, Lengyelország, Szlovákia 2004 május 1.-i Európai Unióba való csatlakozásával mindinkább nyitott a felzárkózás és fejlődés irányába a többi nyugat európai ország felé. Ezt a 2008-as válság némiképp megtorpanította, de viszonylag gyorsan ismét fokozatosan növekvő gazdasági, fejlődési tendenciát mutatott. A pandémia bár sokkal felkészültebb, egységesebb országokat talált, a válság így sem volt elkerülhető.

A választásom azért esett erre a témára, mert fontosnak tartom a fenttartható fejlődés és gazdasági növekedés, illetve annak érdekében tett erőfeszítések szélesebb spektrumú megközelítését. Nemzeti határokon átívelő kapcsolatok, együttműködések mind a felzárkózás, a gazdasági növekedés, a stabilitás megteremtésének lehetőségét adja. A Visegrádi Együttműködés olyan célokat fogalmaz meg, melyek a csatlakozott országok eme céljait segíti elő:

- az állami függetlenség, a demokrácia és a szabadság teljes egészében való helyreállítása
- a totalitárius rendszer társadalmi, gazdasági és szellemi formáinak felszámolása
- a parlamenti demokrácia, a korszerű jogállam kiépítése, az emberi jogok és az alapvető szabadságjogok tiszteletben tartása
- a korszerű piacgazdaság megteremtése

- Európa politikai, gazdasági, biztonsági és jogalkotási rendszerébe való teljes körű bekapcsolódás

A visegrádi országok közel harminc éves együttműködésének sikerei közé tartozik a CEFTA azaz a Közép-európai Szabadkereskedelmi Megállapodás létrejötte. 1994 júliusában lépett életbe, melyen keresztül a nyugat-európai intézményi integrációt remélték felgyorsítani, megkönnyítette a kereskedelmet a négy ország között, valamint elősegítette a teljes jogú EU tagság előkészítését.

Legsikeresebbnek nevezhető vállalkozása a 2000 június 9-én létrehozott Nemzetközi Visegrádi Alap létrehozása, mely erősíti a tagországok együttműködését a kultúra, a tudomány és kutatás, az oktatás, illetve az ifjúsági cserekapcsolatok területén, kiterjed a humanitárius segélyezésre és egyéb ösztöndíjprogramokra is. Az alap kínálta lehetőségek egyre bővülnek.

A Visegrádi Együttműködés közel 30 éves fennállása alatt folyamatos gazdasági fejlődését, integrálódási folyamatát két világméretű válság is lelassította, ezek a 2008-as és a COVID-19 világjárvány okozta válság. A továbbiakban a visegrádi országok ezen válságok kezelését, hatásait, állapotát, s a válságokból való kilábalásra tett intézkedéseiket mutatom be.

1. A visegrádi országok fogalma, értelmezése, kialakulása

1335-ben Károly Róbert magyar király, III. Kázmér lengyel és Luxemburgi János cseh király megállapodást kötött ellentéteik elsimítására, politikai, gazdasági együttműködésük érdekében. Bécs árumegállító joga ellen új kereskedelmi útvonalakat jelöltek ki, kikerülve a vámot. Ez az együttműködés sikeres gazdasági fellendülést hozott. Ezen együttműködés apropóján jött létre modern kori felújítása, a Visegrádi Együttműködés.

A Visegrádi Együttműködés, melyet más néven visegrádi országokként, visegrádi négyekként, vagy egyszerűen V4-ekként neveznek, 1991 február 15-én jött létre, mely kezdetben három tagú volt (1993-ig visegrádi hármak). Magyarország, Lengyelország és Csehszlovákia regionális szervezete (1.ábra).

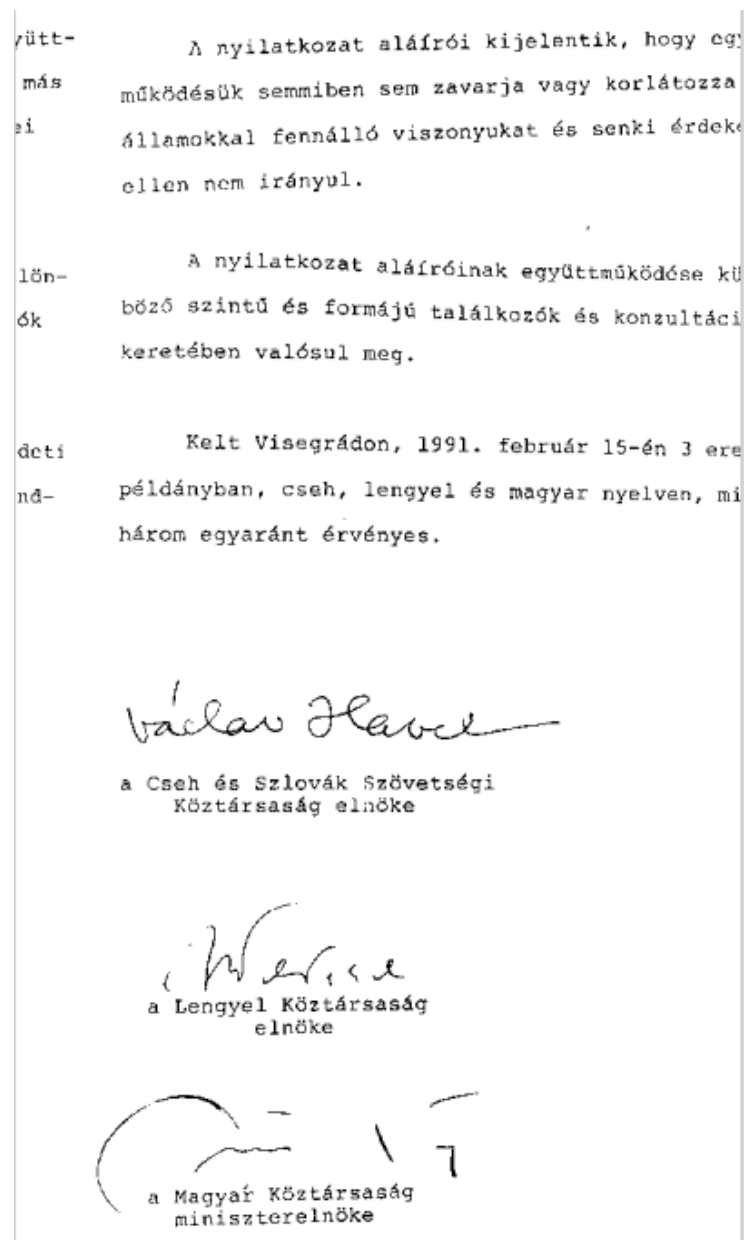
1. ábra Václav Havel, Antall József és Lech Walesa a visegrádi Mátyás Király Múzeumban aláírja a hármas csúcstalálkozó dokumentumait, 1991. február 15-én

forrás: <https://www.magyarhirlap.hu/tudomany/20210215-harminceves-a-visegradi-egyuttmukodes>

A Visegrádi Nyilatkozatot Václav Havel, a Csehszlovák Köztársaság köztársasági elnöke, Lech Wałęsa, a Lengyel Köztársaság elnöke és Antall József, a Magyar Köztársaság miniszterelnöke írta alá (2. ábra). A Visegrádi Együttműködés Csehszlovákia kettészakadásával 1993-ban vált négytagúvá.

2. ábra A Visegrádi csoport - a Cseh Köztársaság, Magyarország, Lengyelország és Szlovákia regionális együttműködése

Forrás: A Visegrádi csoport - a Cseh Köztársaság, Magyarország, Lengyelország és Szlovákia regionális együttműködése - hivatalos honlapja: www.visegradgroup.eu

Az együttműködés célja ezen országok gazdasági, diplomáciai és politikai érdekeinek közös képviselése, esetleges lépéseinek összehangolása, a hosszú távú együttműködés kialakítása elsősorban a gazdaság, a közös kül- és biztonságpolitika, valamint a kultúra, oktatás, környezetvédelem, közlekedés, energia, tudomány és technológia területén.

Gazdasági szempontból a tőke és munkaerő szabad áramlásának elősegítését fogalmazták meg, alapvető feltételként szabta meg a piacialapú gazdasági együttműködést, valamint az áruk és szolgáltatások egymás közti előnyös kereskedelmét.

Az egymás közötti kereskedelem élénkítésének a vállalati együttműködések támogatása és a külföldi tőkebefektetések feltételeinek megteremtése is fontos részét képezte. Elengedhetetlen feltételeként említették a közlekedési infrastruktúra fejlesztését, és szintén összehangoltan kívánták fejleszteni energiarendszereiket és távközlési hálózataikat. Továbbá nagy hangsúlyt fektettek az információ, a sajtótermékek és a kulturális értékek akadálytalan cseréjére.

A tagállamoknak ugyanakkor egységes céljuk a KGST és a Varsói egyezmény felszámolása mellett egyéni érdekeik megemlítése sem mellékes, ami magyarázza részükről a Visegrádi Együttműködés létrejöttét. Lengyelország szeretett volna a közép-európai államok közé kerülni a dél felé irányuló nyitással, mert kelet és nyugat határában lévő elhelyezkedése miatt folyamatos volt fenyegetettsége annak, hogy a szomszédos nagyhatalmak felosztják maguk között az országot. Csehszlovákia szkeptikusan fogadta az együttműködést. A másik két tagállam közül ő volt a legfejlettebb, saját biztonságának szavatolása és minél előbbi integrációja vezényelte. Magyarország pedig kapcsolatairól erősítése révén szeretett volna hozzájárulni a határon túli magyarok megsegítésén.

A kilencvenes évek első felében Lengyelország támogatta leginkább a Visegrádi Együttműködés munkáját, amit jól példáz, hogy még a kormányközi intézményrendszer kiépítése is napirenden volt. Magyarország, amely a reformok terén a legelőrehaladottabb helyzetben volt, se nem támogatta kiemelkedően, de nem is ellenezte az együttműködést, mivel nem akarta semmilyen módon korlátozni magát a további politikai, gazdasági lépések tekintetében. Antall József egyfajta zárt politikai klubként jellemezte az együttműködést. Václav Klaus cseh köztársasági elnök szerint Csehország egyedül is megbirkózik az integrációs folyamatokkal, nincs szükség a visegrádi együttműködésre.

Az együttműködés első két évében még szerveztek találkozókat a szkeptikus hozzáállások ellenére is, majd Csehszlovákia 1993-as szétválása ismét pangó időszakot hozott a visegrádi négyek működésében. A legközelebbi találkozóra 1994 január 12-én került sor Prágában. A különutas gondolkodás több belső tényező is felerősítette. Magyarország és Szlovákia élen járt a rossz szomszédsági viszony kialakulásában a Bős-Nagymaros üggyel, valamint a szlovákiai magyar kisebbség helyzetével.

A Szlovák külpolitika a kelet felé húzott, erős függőségi helyzetet kiépítve a szovjet nyersanyagoktól. Eme kapcsolati fókusz egészen 1998-ig tartotta fenn. A kapcsolatok rendeződését és felélénkülését az 1998-tól bekövetkezett kormányváltások hozták meg. Csehországban Václav Klaus-t felváltotta az integráció és V4 párti Milos Zeman, Szlovákiában Vladimir Meciar Mikulas Dzurinda, Magyarországon pedig a jobboldali koalíció került hatalomra Orbán Viktorral.

Az 1998 október 21-i találkozáson, melyet Budapesten tartottak, a visegrádi országok kormányfői kinyilatkoztatták, hogy kapcsolatukat újjáélesztik. Nyilatkozatban rögzítették működésük alapelveit, megosztották tapasztalataikat, ugyanakkor konkrét célokat nem fektettek le. Ebből is látszik, hogy a kapcsolat elmélyítésére nincs komolyabb törekvés egyik fél részéről sem az Európai Unióba való csatlakozás előtt.

2002 februárjában a magyar-lengyel külügyminiszteri találkozó keretein belül megállapodtak a szorosabb együttműködés érdekében. Egy közös miniszterelnöki sajtótájékoztató keretében Budapesten szeretnék volna közösen nyilvánosságra hozni nyilatkozatukat, melyet Orbán Viktor a találkozó előtt 3 nappal nyilvánosságra hozott. A V4-ek tagjai így azonnal lemondták a találkozót.

Orbán Viktor ezt követően európai körútján az Európai Parlament külügyi bizottságában olyan kijelentéseket tett, melyek mind a lengyelek lemaradását, mind a csehek közösséghez való csatlakozását nehezítik. Az addig amúgy sem jól működő együttműködés ezzel teljesen megint leáldozott.

A leköszönt Orbán kormány után 2002-ben a szocialista-liberális koalíció élén Medgyessy Péterrel kezdte ismét feléleszteni a visegrádi országok közötti kapcsolatokat.

Az Esztergomban megtartott V4-ek találkozója más irányba terelte az együttműködést. Megegyezős született a vitás ügyek lezárására, a további figyelem középpontjába Szlovákia NATO tagságának támogatása, az agrárkifizetések ügye került előtérbe.

Az Európai Unióba való csatlakozás utáni években a Visegrádi Együtműködésnek komolyabb, összefogást igénylő kérdésekben még mindig nem sikerült egységesen működniük. Tökéletesen körvonalazódik, hogy minden megmozdulás saját önös állami érdeket helyez előtérbe.

Ez alól kivételt képez a kultúra és az oktatás, mely egyik fél érdekeit sem sérti. Egyedül itt sikerült egybehangzó eredményt és tényleges egyetértést elérnie a Visegrádi Együtműködésnek.

A Visegrádi Alapot azzal a fő céllal hozták létre, hogy mind az emberi-, mind az intézmények közötti kapcsolatokat erősítse. Támogatást nyújt pályázatok és multilaterális projektek esetében, valamint a kutatók, művészek és tudósok számára ösztöndíj formában, évente körülbelül 8 millió euró mértékben (KISS 2020). Nem önkormányzati civil szervezetek, önkormányzatok, iskolák, de akár magánszemélyek részére is elérhető a támogatás, amennyiben non profit jellegűek és közvetlenül a visegrádi perifériára fókuszálódnak projektjeik.

A támogatások finanszírozásán túlmenően csereprogramok bevezetésével mind a sport, a kultúra, a tudomány, az oktatás területén növelték a regionális kooperáció megvalósulását, a tagországok fejlődését, gazdasági együttműködését, elősegítve ezzel integrálódási folyamatának megvalósulását.

2. A 2008-as válság hatása a visegrádi országokban

A visegrádi országok együttműködése létrejöttük első 15 évében nem volt zökkenőmentes. Hol aktívabb, hol pedig hanyatló tendenciát mutatott közös működésük. Céljaik közösek, de a valóságban sokkal inkább önös érdekük megvalósulását helyezték előtérbe.

Nagyjából egy időben tértek át a demokratikus piacgazdaságra, s egyszerre váltak az Európai Unió tagjává, mégis nagyban különböztek az egyes országok technikai megoldásai és lehetőségei a felzárkózás tekintetében (BOD-PÓCSIK-NESZMÉLYI 2020). Megkérdőjelezhetetlenül a Cseh Köztársaság volt az iparilag legfejlettebb négyük közül, ő állt a legközelebb a nyugati országok szintjéhez. felzárkózása 2006-ig töretlen tendenciát mutatott, nem kevésbé Szlovákia, aki szintén rohamos felzárkózásba kezdett.

Magyarország és Lengyelország hasonló adósságterhekkel küszködött, az egy főre jutó adósság viszont Magyarország tekintetében volt magasabb. A lengyelek azonban sikeres adósság-elengedési tárgyalásainak köszönhetően Magyarországot állva hagyták a mezőnyben. Ledolgozhatatlannak tűnő, folyamatosan újra termelt adósságot görget az ország maga előtt, melynek csökkentésére a nemzeti vagyon nagyrésztének áruba bocsátását gondolták. Magyarország egyedül a piaci elemek bevezetetttségét tekintve járt élen a visegrádi országok között.

A 2008-ban kirobbant gazdasági világválság nem kímélte a visegrádi országok fejlődésének, integrálódási folyamatának töretlen előmenetelét sem. Az Amerikai Egyesült államokban az ingatlanpiaci felpörgés és túlhitelezése, majd hirtelen visszaesése az egész világ gazdaságában megmutatkozott.

A világ gazdaság teljesítménynövekedése folyamatosan lelassult, ez elsőként a fejlett országokban mutatkozott meg, majd 2009-re a feltörekvő országok gazdasága is lassulást mutatott. A pénzügyi intézmények megkezdték leépítésüket, melynek hatása begyűrűzött a többi szektorra is. Visszaesett a fejlett országok bruttó állóeszköz felhalmozása, visszaestek a beruházások, stagnált a háztartások fogyasztása.

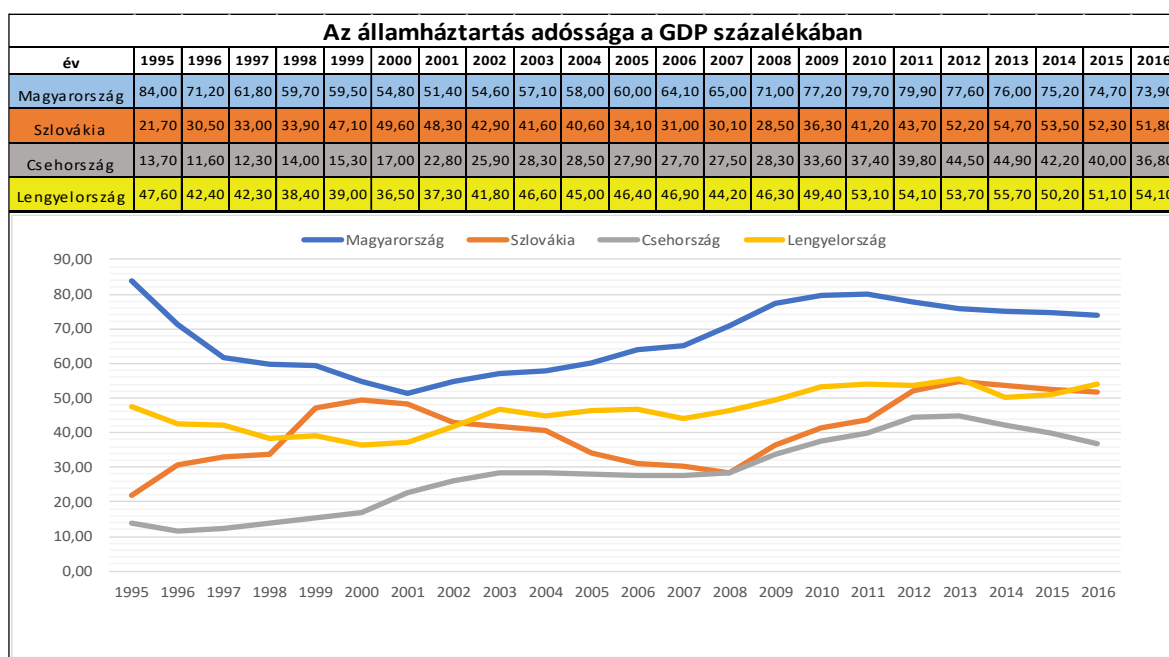
A fogyasztói árak minden országban gyors emelkedést mutattak, a világban általánosan 4%-ról 6%-ra. Mérséklődött az infláció. A kereskedelemben 12%-os visszaesés volt tapasztalható a korábbi évekhez képest, melynek első és legnagyobb elszenvedője az iparban, azon belül is a személygépkocsi gyártásban volt, majd ezt követte az építőipar és minden egyéb iparág.

A közvetlen külföldi tőkebefektetések 2009-ben 39%-os csökkenést mutattak a korábbi évekhez képest.

A gazdasági válság másik legnagyobb problémáját a munkanélküliség növekedése jelentette. A fogyasztás lecsökkenésével a vállalatok átszervezték termelésüket, mely költségvisszafogással és elbocsátásokkal járt. A világban 27 millió ember veszítette el az állását. A gazdaságilag fejlett országokban az arány alacsonyabb maradt, ugyanakkor az Európai Unióban 2008 év végére már elérte a 7,5 %-ot a korábbi 6,8 %-al szemben (NÓGRÁDI 2013).

A gazdasági válság leküzdésére, a pénzügyi stabilitás megteremtésére az egyes országok más-más politikai döntést és kormányzati beavatkozást vettek igénybe. A nemzetközi szervezetek segítségének igénybevételével azonban tovább növelik az állami adósságokat. A KSH összesített adataiból ez a növekedés jól látható mind a négy ország adatait tekintve (3. ábra).

3. ábra Az államháztartás adóssága a GDP százalékában

Forrás: KSH az államháztartás adóssága 1995-2016 adatai alapján, saját szerkesztés

A 2008 és 2014 közötti időszak anticiklikus gazdaságpolitikáinak eredményeként az adósság mértékének mutatói 2015 után folyamatosan csökkenő tendenciát mutattak egészen a 2019-es COVID-19 világjárvány kirobbanásáig.

2.1 Magyarország 2008-as válságkezelése

A 2002-es kormányváltást követően Magyarország az elhibázott gazdaságpolitikai döntések következtében jelentős állami adósságot halmozott fel, melyet követtek a háztartások svájci frankban történő eladósodottságai. 2005-re az ország tarthatatlan gazdasági pályára állt, melyet a 2008-as külső tényezőkön alapuló gazdasági válság mindinkább visszavetett. Kénytelen volt az IMF-től készenléti hitelt felvenni az ország, mely az addig is 53 %-os államadóssági rátát 2010 közepére már 85 %-os szintre emelte.

2006-ban már az akkor háborúban álló ország Libanon mögött a második legmagasabb költségvetési hiányt érte el az ország. Nem maradt más választás, a kormánynak el kellett kezdeni a kiadási oldalt csökkentő tételek bevezetését. A tandíj bevezetésének gondolata, vagy a vizitdíj bevezetése azonban vajmi csekély megoldást sem jelentett a fennálló probléma megoldására. A nagy és felesleges jóléti kifizetések, mint a 13. havi nyugdíj rendszeréhez azonban nem nyúltak. A devizaalapú hitelezés, a kamatlábak csökkenésével mind az euró, mind a svájci frank tekintetében nem mutatott csökkenést, ezzel tovább rontva az amúgy sem rózsás helyzetet.

A 2008-as válságot Magyarország egy stagnáló gazdasággal fogadta, más európai tagállamok átlagos 6-7 %-os évenkénti, esetekben még magasabb növekedési mutatóival ellentétben. 2001 és 2007 között még 4,2 %-os növekedést tudott felmutatni az ország lényegében a 6,4 %-os ipari teljesítményének köszönhetően, mely 2007-ben teljesen megtört. Magyarországnak nem álltak rendelkezésre tőketartalékai, ezért az államcsőd, vagy az ideiglenes fizetéseképtelenség elkerülése végett külső forrás, az IMF 20 milliárd eurós segítségére volt kénytelen hagyatkozni.

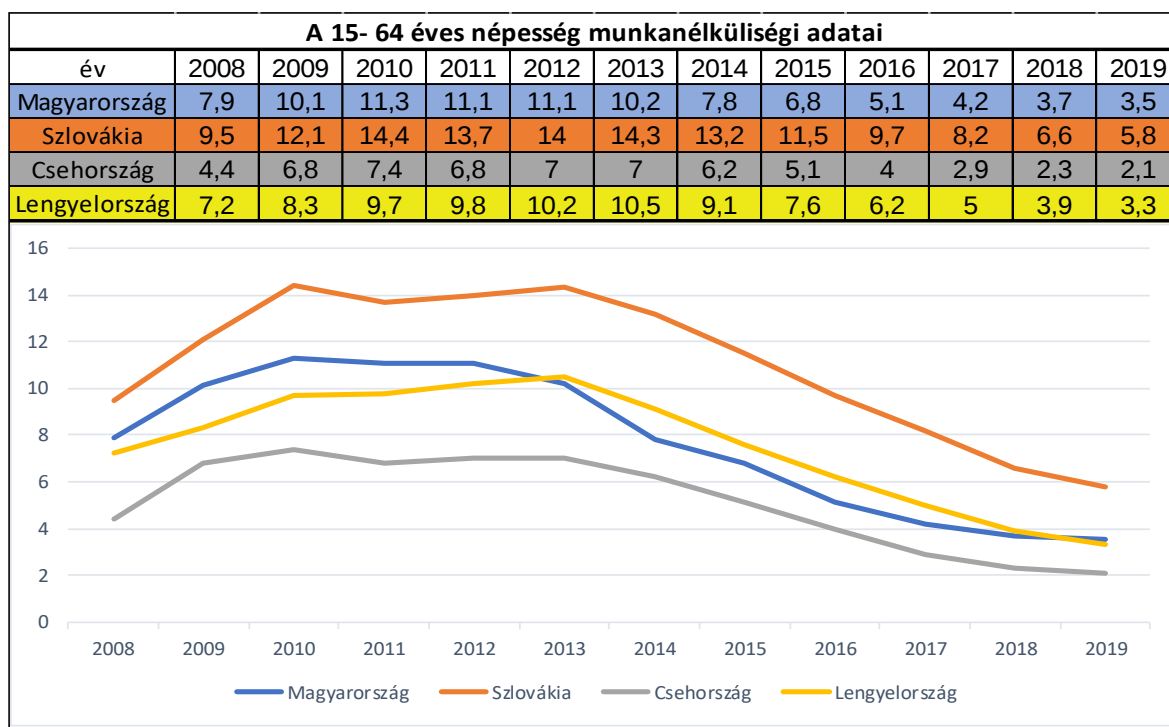
Az ország gazdaságának alacsony teljesítőképességére, a nemzetközi összehasonlításban alacsony versenyképességére, a szűkös erőforrásaira és a hazai piac kicsi méretére, másrészt a kedvezőtlen demográfiai trendekre és a munkaerőbázis mennyiségi és strukturális problémáira vezethetők legfőbb problémái, mindez hatalmas kötelezettség- és kiadástömeggel, magas szintű korrupcióval és óriási méretű felhalmozott adósságállománnyal párosulva.

A magyar vállalatok vagyonának 45%-a külföldi befektetők kezében van, s a Magyarországon regisztrált mintegy 25 ezer külföldi vállalkozás adja a GDP közel kétharmadát, ezek adják az export és import 80%-át (SIMAI 2010).

A válság ingatlanpiaci és építőipari hatásai a kibontakozó hitelválságnak köszönhetően a lakásárak jelentős visszaesését, az ingatlanpiac befagyását és a 2006-ban megindult építőipari válság elmélyülését hozta.

A válság, mint a környező országokat sem, úgy Magyarországot sem kímélte a foglalkoztatottság tekintetében. A 4. ábra jól szemlélteti a visegrádi országok munkanélküliségi rátájának növekedését. Leépítések, elbocsátások jellemezték a 2008-2010-es éveket, mely elsőként a gépipart, a járműipart, majd legintenzívebben az elektronikai ipart sújtotta. A KSH adatai szerint a válság előtti szinteket a csupán a 2015-ös évre sikerült visszatéríteni, hasonlóan Szlovákia, Lengyelország és Csehország munkanélküliségi mutatóihoz, melyek 2019-ig folyamatosan csökkentek.

4. ábra A 15-64 éves népesség munkanélküliségi adatai

Forrás: KSH-Eurostat (Luxembourg); ILOSTAT (ILO, Genf) 2022, saját szerkesztés

A munkaerőpiaci válság mérséklésére az állam jelentős összegeket fordított a bérköltségek csökkentésére, mint például munkaadói járulék kulcsának csökkentése, tételes egészségügyi hozzájárulás megszüntetése. Támogatták a munkahely bővítő intézkedéseket (Út a munkába program). A közszférában elsősorban a reálkeresetek csökkentésével

reagáltak a veszteségek csökkentésére, a versenyszférában többnyire az alkalmazásban állók elbocsátása mellett döntöttek, a maradók fizetési színvonalának fenntartásával. Mint utólag kiderült az elbocsátásokat, a munkaidő csökkenést, a részmunkaidőre áttérést nem tartották hatásos válságkezelési opciónak (CZIBIK-MAKÓ-TÓTH 2010).

2009-re a bruttó és nettó átlagkeresetek stagnálást mutattak, viszont a keresetek reálértéke nagymértékű visszaesést mutatott. A devizahitel állomány csökkenésbe kezdett a bankok devizaalapú jelzálogkibocsátásának visszafogása miatt. A lakosság devizakitettsége és devizaterheinek csökkentésére a magyar kormány 2011 szeptemberében törvényt hozott a devizahitelek egy összegben történő végtörlesztésének lehetőségéről.

Magyarország válságkezelése a gyakorlatban azt mutatja, hogy a meggyengült gazdasági stabilitás helyreállítási folyamata és növekedési pályára történő állítása az elhibázott politikai döntések következtében sokkal több időt vesz igénybe, mint az Európai Unió más tagállamaiban. A kilábalás 2014-ben mutatta csak első jeleit a gazdasági válságból. Ugyanakkor a teljes leszakadás a fejlődés tekintetében tisztán körvonalazódott.

2.2 Szlovákia 2008-as válságkezelése

Szlovákia a felzárkózás tekintetében éllovasnak minősíthető a visegrádi országok között. Mikuláš Dzurinda 1998-2006 között vezette kormány intézkedései teljes egészében megreformálták a gazdasági működést, megteremtve ezzel a stabilitás és a gyors növekedés alapjait. Csökkentették az adminisztrációs terheket, bevezetésre került egy egykulcsos, világos adórendszer. A költségvetés egyenlegét a nyugdíjreform és az FDI-ösztönző politika (külföldi működőtőke-befektetések, melyek nagyfokú katalizátorai a fejlődésnek) stabilizálta, valamint Szlovákia a személygépkocsi- gyártásban is vezető szerepre tett szert (Slovak Car Industry 2008).

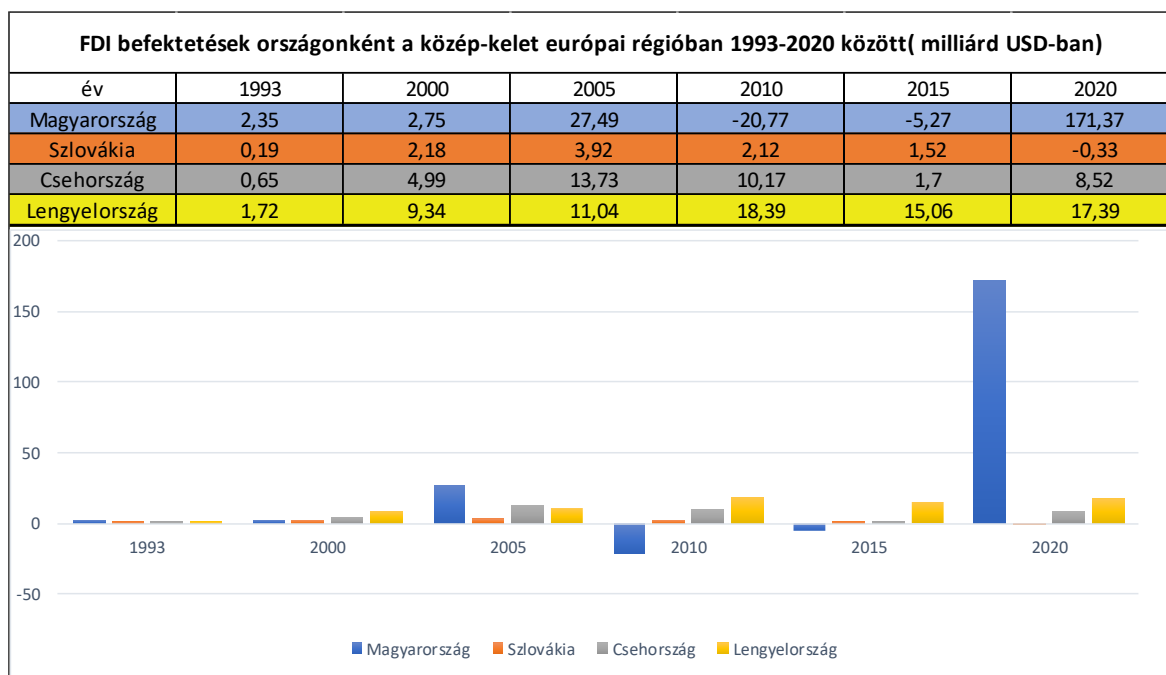
2009 január elsején bevezetésre került az euró (GÁL 2008), melynek köszönhetően így jóval olcsóbban tudta finanszírozni az államadósságot. Ugyanakkor ezáltal viszont beszűkült az ország monetáris eszköztára, s növekedett a kitettség a globális környezetnek az export-orientáltságban.

Földrajzi elhelyezkedése fontos a tőkeáramlás szempontjából, ugyanakkor nem rendelkezik tengeri kijáráttal, továbbá az infrastruktúra az ország területén hiányos, ezért ezek a tényezők ronthatják a lehetőségeit. Ahogyan Csehország esetében, úgy itt is jelen van az egyenlőtlen tőkeáramlás az országon belül. Míg a pozsonyi, trencségi, zsolnai és nagyszombati régiók jelentős mértékben részesülnek az országba érkező FDI-ból, addig a többi, jellemzően az ország keleti felén elhelyezkedő régiók kevésbé, emiatt pedig nem csak bérkülönbségek, de fejlesztési elmaradottságok is jelentkeznek.

Legfontosabb partnerei ebben Ciprus, Ausztria, Csehország és Németország, akik a gépjárműkereskedelem és javítás, pénzügyi tanácsadás mellett pedig Luxemburg, Olaszország és Dél-Korea is jelentős befektetői között vannak (NATIONAL BANK OF SLOVAKIA).

A 2009-es válság hatására Szlovákia nemzetközi viszonylatokban is erősnek számító 5%-os külkereskedelmi és FDI visszaesést szenvedett el (5.ábra), növekedésnek indult, ugyanakkor 2016-tól ismételen jelentős visszaesés tapasztalható a külföldi tőke befektetéseinek értékében (ABONYINÉ 2001).

5. ábra FDI befektetések országonként a közép-kelet európai régiókban 1993-2020 között
(milliárd USD-ban)

Forrás: The World Bank 2022 adatai alapján saját szerkesztés

A költségvetési deficit meglódulása jócskán túllépett a maastrichti konvenció által megengedett határon, felfelé nyomva az államadósságot is, ugyanakkor sikeres válságpolitikájának köszönhetően a régió más országaival ellentétben a hosszú távú kamatlábak nem szaladtak el, Szlovákia finanszírozhatósága nem vált kétségessé.

A sikeres válságkezelésének és a környező országokhoz képest stabilabb gazdasági helyzetben lévő Szlovákia – bizonyítja, hogy nem szorult rendkívüli külső finanszírozói segítségre, mint Magyarország, sőt 2010 elején 440 millió eurónyi kölcsönt adott az IMF-nek, hogy ezt az összeget a bajba jutott országok hitelezésére fordíthassa – növekedési pályája ugyan megtört, de 2010-re sikerült a recessziót megfordítania.

2010-ben a Radičová-kormány vágott bele a válságkezelésbe, legfőbb politikai céljai között az államadósság csökkentését, a fiskális fegyelem megerősítését, valamint az újra növekvő munkanélküliség (14%) elleni küzdelmet jelölte.

A kilábaláshoz minél hamarabb válság előtti növekedési pályára kell állítani a gazdaságot. A stabilabb gazdaságban is felszínre kerültek a rejtett gyengeségek, mint a szociális egyenlőtlenségek, a kedvezőtlen demográfiai kilátások, valamint a munkanélküliség növekedése. A munkanélküliség ellen a kormány programjában kiemelten szerepel az önfoglalkoztatás támogatása és az ún. „social enterprises” (társadalmi vállalkozások) kialakítása. Ezek működésének alapelve, hogy a dolgozók statisztikai létszámának legalább 20 százalékig munkaerőpiaci szempontból hátrányos munkavállalót foglalkoztatnak, a nyereség pedig a képzésre fordítandó. Cserébe a kormányzat adókedvezményeket és egyéb pénzügyi ösztönzőket nyújt az ilyen vállalkozásoknak. Ennek hatására Szlovákiában az egyéni vállalkozók köre kibővült, a dolgozók számának 15 százalékát is eléri. Itt ugyan megjegyzendő, hogy az önfoglalkoztatottaknak nyújtott támogatás nagyobb ellenőrzést is igényel.

A termelés helyreállítására a belső fogyasztás ösztönzésével próbált a kormány ráhatással bírni. Ilyen úgynevezett roncsprémium -akció keretében próbálták ösztönözni a vásárlókat. Az akció lényege, hogy régi személygépkocsit akciósan, állami támogatással lehetett újra cserélni, ezzel ösztönözve a gyártósorok működésben tartását. Az ilyen jellegű kormányzati ösztönzésre Szlovákia mellett Németországban is sor került, ugyan a módszer eredményessége vitatott (SZIRMAI 2009). Foglalkoztatás tekintetében ugyanakkor tényleg élénkítő hatással bírt, 2009-ben a személygépkocsi eladás 18,4 százalékkal növekedett az előző évhez képest, számos üzem teljes kapacitással működött (Slovakia Autos Report 2009).

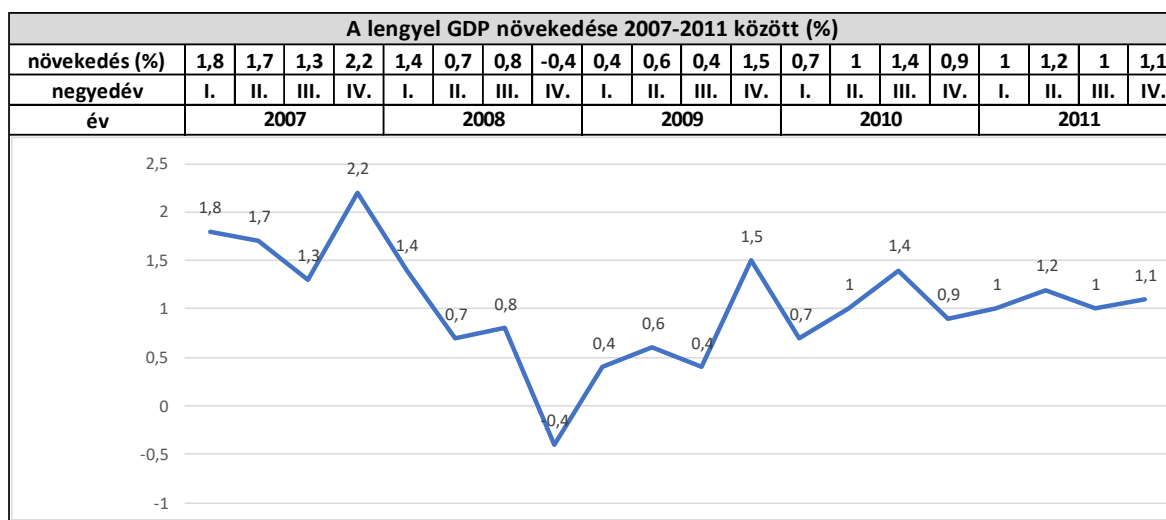
A termelés és a foglalkoztatottság helyreállítása kormányzati kiadásokkal járt, melynek finanszírozására az adórendszerbeli változtatásokkal próbáltak egyensúlyt teremteni. A kormány a nyugdíjak emelésének ütemét 50 százalékban az inflációhoz, 50 százalékban a GDP növekedéséhez kötötte, a vagyoni típusú adók bevezetését előtérbe helyezte.

Összességében a Szlovák válságkezelés felismerte a válság okozta rejtett problémákat, melyeket ténylegesen ösztönző megoldásokkal igyekezett korrigálni. A stabilitása és felzárkózási szintjének köszönhetően sokkal gyorsabban képes ismét növekedési pályára állítani gazdaságát.

2.3 Lengyelország 2008-as válságkezelése

Lengyelországot a 2008-as válság alapvetően jó, gazdaságilag stabil helyzetben érte. Más európai tagállamokhoz képest zártabb gazdaság jellemezte, nem volt oly mértékben kitéve az export és az import csökkenésének. Az egyetlen országgént említhető, mely képes volt a válság legnehezebb időszakaiban is gazdasági növekedést produkálni (6.ábra). Mivel nem volt túlzottan eladósodott helyzetben, a válság idejében állami segítséggel tudta élénkíteni gazdaságát. Ugyanakkor gyenge szabályozásának, a tartósan magas költségvetési hiánynak és a fejletlen infrastruktúrának köszönhetően Lengyelország esetében is felszínre kerültek gyengeségei.

6. ábra A lengyel GDP növekedése 2007-2011 között (%)

Forrás: GUS (2012) adatai alapján saját szerkesztés

A válság csak 2008 második felében érte el Lengyelországot. Szigorú monetáris politikájának köszönhetően a hitelállományában nem következett be drasztikus állományváltozás mint a szomszédos államokban (KOWALEWSKY-RYBINSKI 2011). Fejlett pénzügyi rendszere, saját tulajdonban lévő bankjainak aránya, így a befektetett tőke 77%-a, míg más tagállamokban alig 24% szigorúbb jelentési kötelezettséggel működött.

Fiskális politikája már sokkal megfelelőtlenebbnek bizonyult. A kormányzatok saját újraválsztásaikat helyezték előtérbe a hosszabb távú intézkedésekkel szemben. Bár ez némiképp államadóssági felhalmozódáshoz vezetett, még mindig képes volt elmaradni a maastrichti határtól, kordában tartani az inflációt és folyamatosan csökkenteni a deficitet. Politikájára jellemzően nem az egyensúlyra való törekvés volt meghatározó, hanem Eu-s csatlakozásának beteljesítése. A csatlakozás után reformjai rendre elmaradtak, vagy lelassultak.

A 2008-as recesszió hatásainak ellensúlyozásában döntő szerepet játszott a gazdaság zártsága, a belső fogyasztás aránya. A zlotyi 35 %-os leértékelődése alacsony inflációt generált.

A bankszektor 2008-ban még képes volt nyereséget generálni likvid eszközeinek köszönhetően, 2009-ben viszont zuhanásba kezdett a szektor teljesítménye. A GDP növekedés lelassult, fokozódott a munkanélküliség, a bankrendszer stabilitása megingott.

A válság legfontosabb kihívásai közé a valuta, a nagy és viszonylag zárt belső piac védelme, a belső fogyasztás fenntartása, a folyó fizetési mérleg egyensúlyban tartása, valamint a munkanélküliségi ráta növekedésének megfékezése tartozott.

A lengyel kormány a válság hatásaira számos expanzív intézkedést fogadott el, főleg adócsökkentéseket és az állami beruházások élénkítését. 2008. október 13-án a Pénzügyminisztérium döntött a Pénzügyi Stabilizációs Bizottság megalakításáról, amelynek feladata volt elősegíteni az együttműködést és a koordinált intézkedések megvalósítását a Pénzügyminisztérium, a jegybank és a pénzügyi felügyelet között. A vállalkozóknak nyújtott állami garanciavállalás értékét 25 000 euróról 50 000 euróra emelték. A Nemzetközi Valutaalappal egy 20,5 milliárd dollár értékű rugalmas hitelkeret biztosításáról kötött megállapodást 2009-ben a zlotyi leértékelődése miatt. Ez a zlotyi halvány felértékelődéséhez és kedvezőbb piaci visszajelzéseket okozott, így az IMF által biztosított hitelkeretet nem kényszerült lehívni.

Az államháztartási hiány és az államadósság növekedési ütemének csökkentésére Pénzügyi konszolidációs és fejlesztési tervet dolgoztak ki, melynek egyik legfőbb célja a takarékos állam kialakítása volt úgy, hogy 2012-re a GDP-hez viszonyított költségvetési hiány a 2009-ben tapasztalt 7 százalékról 3 százalékra csökkenjen.

Hatékonyabbá akarták tenni a közintézmények pénzeszközeinek felhasználását, szabad pénzeszközeiket a Pénzügyminisztérium elkülönített számláján tarttatják.

A fogyasztói kereslet felélénkítése érdekében a az állampolgárok és vállalatok adóterhelésének csökkentését, az adórendszer egyszerűsítését célozta meg, takarékosági intézkedéseket írt elő a költségvetési szerveknél. A korábbi három kulcsosról két kulcsosra módosította a személyi jövedelemadó rendszert, ami csökkentette az adóterhelést. A közkiadások helyzetének javítására áthidaló előnyügdíj reformot eszközölt.

A vállalkozások segítségére a bankgarancia összegén túlmenően bevezettek egy Iparfejlesztési Ügynökség által kezelt lengyel cégeket támogató programot is 5 milliárd zloty összegben, főként a hadiipari üzemek támogatására, és általánosságban a cégek versenyképességének növelésére. Lecsökkentette az állami támogatási előlegek lehívásának korlátait, s nagyobb kedvezményt irányzott elő az újonnan induló vállalkozások számára.

Az állampolgárok számára fontos célkitűzésként szerepelt az esélyegyenlőség megteremtésének feladata, szélessávú internet hozzáférés kiépítését szorgalmazta, oktatási, képzési hozzáférést teremtett a szegényebb régiókban. A munkahelyüket elvesztők lakáshiteleinek törlesztését szintén támogatta a kormány (LENGYEL-FEJES 2010).

A munkaerőpiac reformjára egy Krízisellenes Csomagot léptetett életbe, mely által 12 hónapra növekedett a munkaidő-elszámolás időszaka, s 24 hónapra maximalizálta a határozott időre szóló munkaszerződéseket. A fizetés kiegészítés bevezetésével ha a munkaadó lecsökkenti a munkaidőt, a munkavállaló bérkiesésének bizonyos részét az állam átvállalta.

Előirányozta a társadalombiztosítási rendszer fokozatos átalakítását, a folyamatos nyugdíjkorhatár emelését, a kedvezményre jogosultak körének korlátozását.

Összességében elmondható, hogy Lengyelország kiemelkedően szerepelt a 2008-as gazdasági válság leküzdésében. Szigorú monetáris politikája mellett azonban elengedhetetlennek bizonyult fiskális politikájának kordában tartása, megreformálása a gazdasági mutatók helyes irányba mozdítására.

2.4 Csehország 2008-as válságkezelése

Csehország a többi államhoz képest meglehetősen magas GDP-vel és viszonylag alacsony államadóssággal rendelkezett. Az 1993-as szétválása után a piacgazdaságra való áttérése rendkívül gyorsan zajlott le, a régióban a magánszektor részesedésével, ami elérte a 70 %-ot a legmagasabb értéknek számított (JUHÁSZ 2010). Gazdasága a tulajdonviszonyok rendezetlensége miatt viszonylag sokára, az ezredfordulóra váltott növekedési pályára, főként külföldi, elsősorban német tőke segítségével.

Az európai Unió csatlakozást követően átlagosan 6 %-os növekedést mutatott gazdasága, melyet nagymértékben köszönhetett a relatíve alacsony inflációnak, a versenyképes munkaerőnek, az országba áramló külföldi működőtőke befektetésnek, valamint stabil makrogazdasági helyzetének. A válság Csehországba 2008 utolsó negyedében gyűrűzött be, melynek kezdetén az ország kifejezetten jól állt helyt.

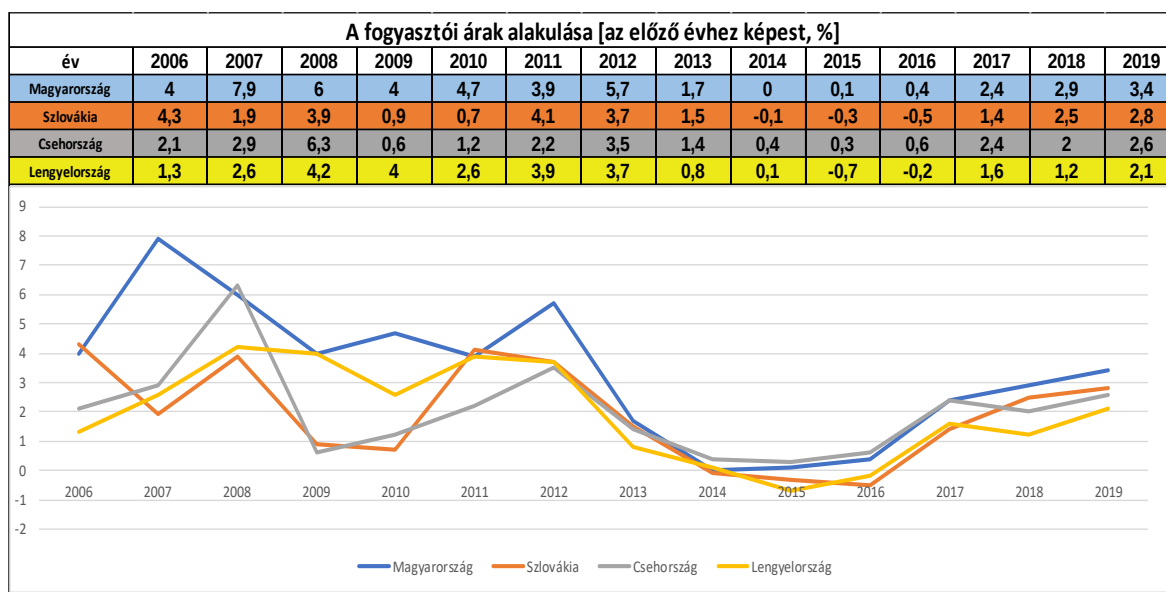
A cseh gazdaság GDP-jének háromnegyedét a kereskedelem, az exportból származó bevétel adta, a válsággal 2009-re 4,2%-os GDP csökkenés mutatkozott. A termékek és szolgáltatások kivitele 9,9%-al csökkent az előző időszakhoz képest. Az ipar, a termelés, az export, a kereslet rendre visszaesést mutatott (CAMERON 2010), csökkent a külföldi befektetők aránya, a hitelfelvételi kritériumok szigorodása pedig a korona árfolyamának gyengüléséhez vezetett.

Az államadósság 5 %-al növekedett (Nőtt a cseh államadósság 2010), bár még így sem éri el az európai átlag felét. (EUROSTAT 2011)

A cseh válságkezelés során egyértelművé vált, hogy a gazdasági teljesítmény növekvő pályára való visszaállítása államhatárokon kívüli, nemzetközi újjáéledés eredménye lesz a kereskedelem miatt. A recesszió megállítása viszont határokon belüli folyamat, melyet a Toponálek kormány által létrehozott nemzeti gazdasági tanács (NERV) felállításával, illetve az Anti-Crisis Plan kidolgozásával kezdte. 2010-ben a kormányra kerülő Necas-kabinet tűzte ki legfontosabb céljait, az államadósság csökkentését a költségvetés megreformálásával, a nyugdíjrendszer átalakítását, a gazdasági reformokat, sürgette a nemzetközi összefogásokat.

A történelmi magasságokban álló infláció (7. ábra) és a cseh korona árfolyama miatt a Cseh Nemzeti Bank monetáris tanácsa csökkentette az irányadó kamatot, 2008 augusztusától 2009 decemberéig összesen 275 bázisponttal, mely így 16 hónap alatt 1% alá esett (Czech National Bank 2011).

7. ábra A fogyasztói árak alakulása (az előző évhez képest, százalék) Csehország

Forrás: Eurostat (Luxembourg); OECD-adatbázis (OECD, Párizs) adatok alapján saját szerkesztés

A kereslet csökkenése és az ipar visszaesése Csehországban is a munkanélküliség növekedésével járt, ugyan még mindig elmaradt 7,3%-os rátájával – az iparban 9,9 %-os- az európai tagállamoktól. A munkahelyek megóvása érdekében a munkáltatók a Munka Törvénykönyvének 2007-es speciális rendelkezései értelmében bevezethették a csökkentett műszakokat, vagy munkaórakat, mint például az ideiglenesen bevezetett négy napos munkahét.

A „Restart” programmal a munkanélkülivé válók újbóli elhelyezkedésére, átképzésére tett intézkedés.

A kormány 7 milliárd cseh koronát költött a foglalkoztatási programokra, mint a „Training is a Chance” és a „Train Yourself!”, melyek azokat a programban résztvevő munkaadókat támogatta, akik nem vettek részt a rövidített műszakok bevezetésében. Ezzel orvosolva a fiatalok munkanélküliségét és az alacsony időskori foglalkoztatottságot.

Az államkiadások és a költségvetés reformja a kormány legnehezebb feladata. Közel 10 éve nem született ez ügyben egybehangzó megoldás. A Necas kormány azonban abban látja a megoldást, hogy egyes területeket hatékonyabb vizsgálattal és teljesítményértékeléssel kell végezni, indokoltnak tartja a közbeszerzési rendszer teljes reformját, valamint a tervezéshez elengedhetetlen a minisztériumok költségeinek naprakész vizsgálata egységes könyvelési rendszerrel.

2008-ban a cseh állam 2 évvel növelte a nyugdíj korhatárt mind a nők és mind a férfiak esetében, adófizető állampolgárok számának növelése, az aktivitási ráta emelése és a szociális kiadások csökkentése érdekében. Hosszú távon további nyugdíjkorhatár emelések várhatóak.

A kormány magán-megtakarításokra szeretné ösztönözni a lakosságot, ami javíthatja az ország adósság-besorolását.

Összességében a válságkezelő intézkedések eredményesnek látszanak, 2010-ben az ipar, a kereskedelem, az FDI-k áramlása mind növekvő szinteket mutatott már a korábbi évekhez képest. Ugyanakkor megmutatkoztak gyengeségei, hogy az erős függőségnek köszönhetően csakis a külső feltételek változása révén lábalhat ki a válságból.

3. A COVID-19 válság hatása a visegrádi országokban

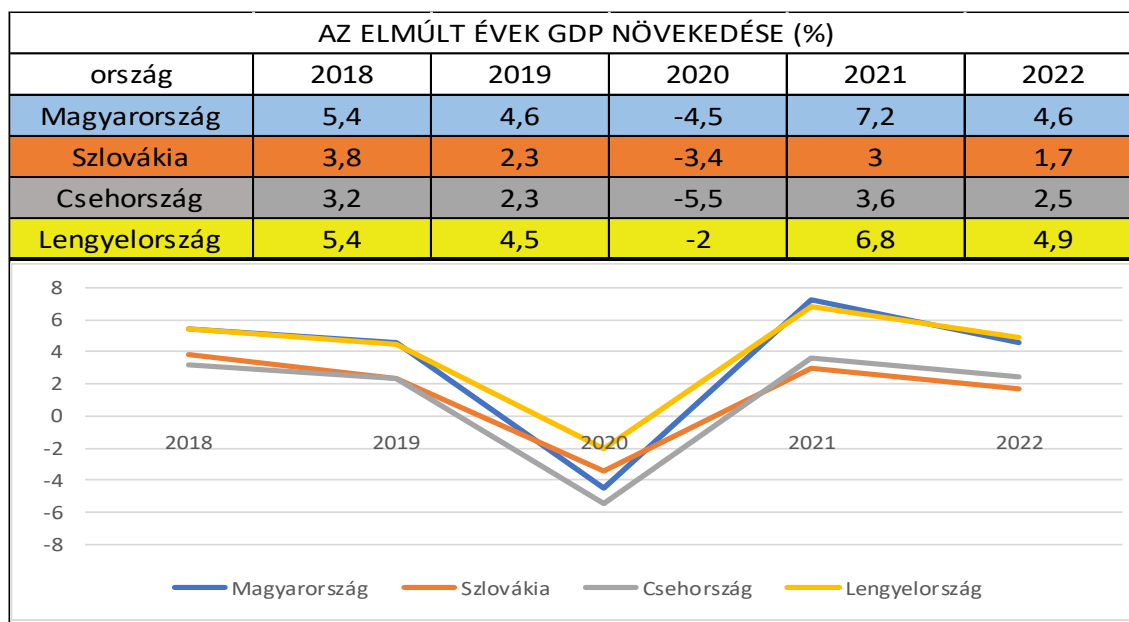
Az Európai Unióhoz való csatlakozással nemzetgazdasági szinten egyértelmű felzárkózásba kezdett a visegrádi országok régiója. Növekvő reálbérek, alacsony infláció, pozitív folyó fizetési mérleg mutatók jellemezték. Eltekintve a 2008-as válságtól, a periféria keleti széle sikeres integrálódást mutatott az Európai Unióhoz már korábban csatlakozott országokhoz.

A járvány első hullámát a visegrádi országok gyors gazdaságpolitikai intézkedéseiknek köszönhetően felettébb jól vészték át. A vírus intenzív terjedésének megfékezésére bevezetett szigorú korlátozásokkal és lezárásokkal általánosan alacsony szinten tudta tartani a megbetegedések és a halálozások számát. Szlovákia külön említést érdemel itt mutatott kiemelkedő teljesítményével.

A 2020 szeptemberében érkező második hullám viszont a legsúlyosabban érintett országok közé sorolta a visegrádi országokat, mind gazdasági, mind egészségügyi szempontból.

A visegrádi országok járvány előtti gazdasági teljesítménye (GDP) uniós átlagot meghaladó bővülést mutatott, majd a járvány hatására kissé visszaesett. Igazi mélypontját mind a négy országban 2020 második negyedévében érte el (8.ábra).

8. ábra Az elmúlt évek GDP növekedése (%)

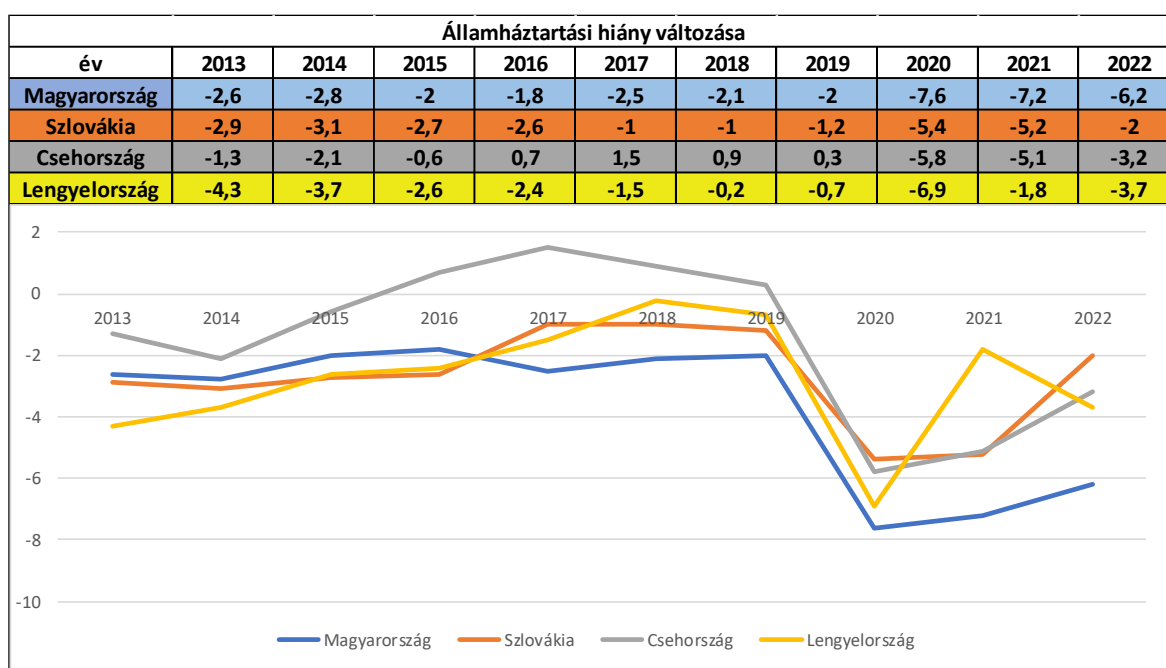
Forrás: Eurostat 2023 adatok alapján saját szerkesztés

Az infláció a járvány kitörése után csökkenő tendenciát mutatott, részben az olaj világpiaci árának esése következtében. Az élelmiszerárak a 2020-as tavaszi csúcs után 2021-es év közepétől az uniós átlagnál többnyire gyorsabban emelkedtek.

A járvány begyűrűzésével a gazdasági hangulat 2020 áprilisában történelmi mélypontra került, a bizonytalanná vált gazdasági környezetben mindegyik visegrádi országban tartósan romlott a fogyasztói bizalmi index.

2020 folyamán a járvánnyal összefüggésben a V4-országokban a kormányzati szektor GDP-arányos hiánya megugrott (9.ábra), majd ez a folyamat 2021-ben megállt, 2021-ben Szlovákia kivételével minden V4-es országban mérséklődött a GDP-arányos adósság, szintjüket tekintve azonban jelentősek a tagállamok közötti különbségek.

9. ábra Államháztartási hiány változása

Forrás:

https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/gov_10dd_edpt1/default/table?lang=en

2023 adatok alapján saját szerkesztés

Az ipar és a termelés vonatkozásában a járvány hatására történő leállások viszonylag hamar helyreálltak, viszont az ellátási láncok akadozása továbbra is negatívan befolyásolta

a termelés helyreállítását. Külön kiemelve a járműgyártást, mely a pandémia megjelenésével gyakorlatilag leállt Európában. 2021-ben pedig globális chiphiány akasztotta meg a termelést.

A vállalalkozási kedvet is drasztikusan befolyásolta a járvány kitörése, 2021 végére azonban ez a morál megugrott, elérve és túlszárnyalva a járvány előtti szinteket. Kiemelendő azonban a vendéglátásba helyezett vállalalkozási kedv, mely alul maradt a járvány előtti szintektől.

A szolgáltatások forgalma, mint a szálláshely szolgáltatás, a vendéglátás 2020 második negyedében történő visszaesés után alapvetően emelkedő tendenciát mutat, külön kiemelve a szállítási szolgáltatást, mely meghaladja a járvány előtti szinteket.

Az éptőipari teljesítményben az uniós mélypont visegrádi országokban nem volt jellemző, sőt egyre pandémia előtti szinteket lépett túl.

A kiskereskedelem a pandémia okozta pánikvásárlásoktól eltekintve a korlátozásokat figyelembe véve visszaesést mutatott, majd növekedési pályára állt. A növekvő munkanélküliség 2022-re már ismét stabil csökkenésbe kezdett.

Összességében a COVID-19 okozta válság elkerülhetetlen volt, begyűrűzött a világ szinte összes országába. Az Európai Unión belül is a visegrádi országok tekintetében vizsgálva a gazdaság minden szegmensét érintették a koronavírus okozta hatások. Habár 2015 után már minden visegrádi ország felzárkózó és fejlődő tendenciát mutatott a 2008-as válságból felocsúdva, 2020 újabb kihívások elé állította a nemzetállamokat. Az együttműködés hirdetett céljai a járványkezelés során megmutatkoztak, gyakorlatilag nem történt közös összefogás a válság megfékezésére, mindenki a saját politikájának megfelelő válságkezelési eszközökkel próbálta átvészelni a válság hozta időszakot.

Szlovákia a legnagyobb fejlődési ütemmel rendelkezett, lényegében az európai eszméknek aláveti magát. A legnagyobb zuhanást is ők érték el, ugyan gyorsan talpra is álltak.

Lengyelország saját gazdaságát és termelését próbálja védeni, ugyanakkor fontosak számára az európai források. Csehország és Magyarország számára is elengedhetetlenek az európai támogatások, viszont saját politikájukba nem engednek beleszólást. Az Európai Unióban való kölcsönös függőségük miatt azonban mihamarabb szükséges egy átfogó irányelv kidolgozása, mert a kilábalás csak együttes erővel tud megvalósulni.

3.1 Magyarország válságkezelése

Járványkezelési intézkedések

Magyarország már a vírus megjelenése előtt megkezdte a felkészülést a járvány kitörésére. Felállította a Koronavírus-fertőzés elleni védekezésért felelős Operatív Törzset, mely elsőként 2020. január 31-én ült össze. Az első regisztrált megbetegedések március elején voltak, melyre március 11-én rendkívüli jogrendet és veszélyhelyzetet hirdettek az ország egész területén. A járvány fékezésére és megállítására kötelező maszkviselést, vásárlási sávokat és kijárási tilalmat vezettek be, majd megkezdődött a koronavírus elleni oltás országsszerte.

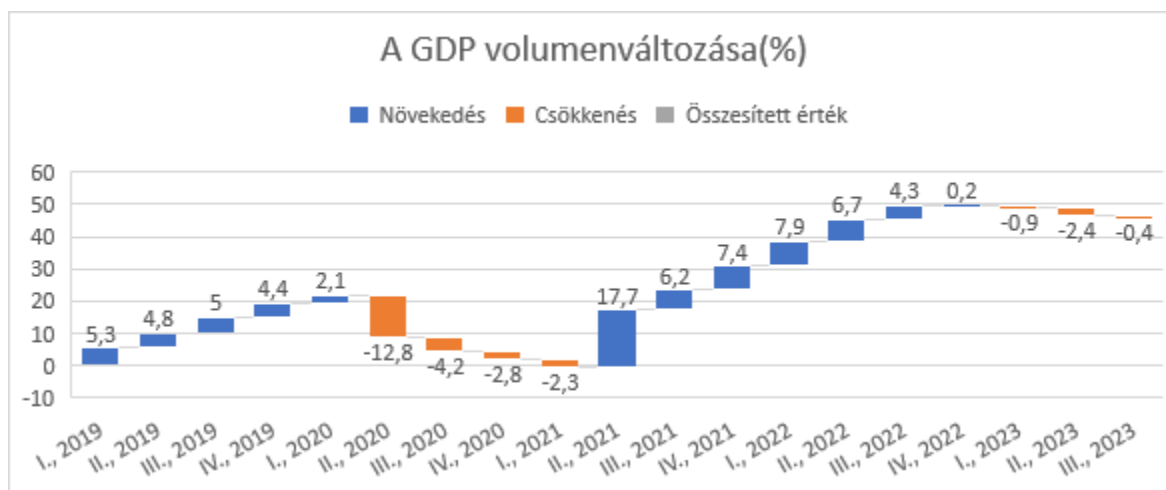
2015 és 2019 között Magyarország gazdasága átlagosan évi 4,1 százalékos növekedést mutatott, ami gyorsabb volt, mint a cseh és szlovák növekedés és felülmúlta az euróövezet átlagos növekedését is. Az ezen időszakban elért gazdasági növekedés üteme kétszerese volt az azt megelőző öt évnek.

A koronavírusjárvány megjelenése megakasztotta ezt a lendületet, és a gazdaság több mint 14 százalékkal esett vissza 2020 második negyedévében, melynek mértéke valamivel nagyobb volt, mint más visegrádi országokban.

2022. február 24-én kirobbant orosz-ukrán háború és az azt követő gazdasági környezet, a szankciós intézkedések jelentősen befolyásolták a magyar gazdaság teljesítményét, melynek fényében még inkább kedvezőnek tűnik az éves 4,6 százalékos GDP-növekedés.

A magyar gazdaság növekedése 2022-ben negyedévről negyedévre lassult, 2023 elején pedig meg is tört. A 2023 I–III. negyedévében a bruttó hazai termék (GDP) volumene 1,2 %-kal elmaradt az előző év azonos időszakától. A recesszió végét jelzi ugyanakkor, hogy a III. negyedévi gazdasági teljesítmény (a szezonálisan és naptárhatással kiigazított és kiegyensúlyozott adatok alapján) már 0,9%-kal felülmúlta a II. negyedévit (10. ábra).

10. ábra A GDP volumenváltozása (%) Magyarország

Forrás: KSH 2023 adatai alapján saját szerkesztés

A járvány miatti rendkívüli helyzet hatására a legtöbb nemzetgazdasági ág termelése visszaesett, mely elsőként a szolgáltatások és az ipar ágazataiban történő teljesítmény romlásában mutatkozott.

Gazdaságvédelmi intézkedések, a Gazdasági Akcióterv első szakasza

A járványügyi intézkedések és korlátozások mellett a több lépcsőben felállított gazdaságvédelmi intézkedést hozott, melyek közt főként a munkaerőpiacot védő, adózást könnyítő, vállalalkozási likviditás javító intézkedéseket találunk.

A háztartások és vállalkozások likviditására tett első intézkedés a hitelmoratórium bevezetése, mely a magánszemélyek és vállalkozások 2020. március 18-ig megkötött hiteleinek törke- és kamatfizetési kötelezettségének felfüggesztése az év végéig, valamint maximalizálta a fogyasztási hitelek teljes hiteldíjmutatóját a jegybanki alapkamatot +5 százalékpontban.

Adó és járulékfizetési könnyítéseket vezetett be, a leginkább érintett ágazatokban, csökkentette a munkavállalói járulékokat, a kisadózók adómentességét, a turizmusfejlesztési hozzájárulási díj elengedését június 30-ig.

Járványügyi, gazdaságvédelmi és újraindítási alap került felállításra 2020 április 4-én, melybe a tárcáktól 1345 milliárd forintot csoportosított át a kormány. A járvány elleni védekezésre 663 milliárd forint állt rendelkezésre az alapon.

Gazdaságvédelmi intézkedések, a Gazdasági Akcióterv második szakasza

A Gazdasági akcióterv második szakaszának legfontosabb célkitűzése a munkaerőpiac védelme, a foglalkoztatottság fenntartása, ezért a kormány három hónapra bértámogatást biztosított, melynek mértéke a kieső időre járó arányos bér rész nettó 70%-a. Ezt több mint 130 000 munkavállaló esetében igényelték. A mérnöki és kutatás-fejlesztési munkakörök esetén három hónapra 40%-os bértámogatást 574 vállalat vett igénybe 10 000 munkavállaló részére.

A vállalkozások munkavállalóik 90%-ának megtartásának feltételével pályázhatnak fejlesztéseik támogatására, melynek összege munkavállalónként 1-9 fő között 1,5 millió forintot, 10-49 fő között 1 millió forint, 50-249 fő között 500 ezer forint.

Rugalmasan alkalmazhatóvá vált a 24 havi munkaidőkeret bevezetése. A vállalkozások adóterhei lecsökkentek. A szociális hozzájárulási adó mértéke 17,5 százalékról 15,5 százalékra, a kiva 12%-ról 11%-ra.

A diákok egyszeri kamatmentes 500.000 forintos diákhitelt igényelhettek, valamint bevezetésre került a nyelvvizsga kötelezettség mentesítése a 2020. augusztus 31-ig sikeres záróvizsgát tett hallgatóknál.

A turizmus, mint Magyarország egyik kiemelten fontos ágazata mintegy 200 000 embert foglalkoztat, a GDP több mint 8 %-a származik a szektorból. Megsegítésére tett intézkedések közül legfontosabbakként kiemelendő, hogy fejlesztési, felújítási hitelprogramok és támogatások indultak a turizmusban, a turizmus védelmének programjára 600 milliárd forintot biztosít a kormány. December 31-ig felfüggesztette az idegenforgalmi adót, a SZÉP-kártya adóját pedig június 30-ig 4%-ra mérsékelte, keretösszegének megemlése mellett.

A vállalatokat likviditásának megsegítésére felgyorsította az ÁFA visszaigénylésének idejét, normál adózók esetében 75 napról 30 napra, megbízható adózóknál 30 napról 20 napra csökkent a várakozási idő.

Nagyvállalkozási beruházási támogatásra 315 milliárd forintot különítettek el. A gazdaságfejlesztési és innovációs operatív program keretében 310 milliárd forint vissza

nem térítendő forrást és 110 milliárd forint 0 %-os hitelt állított a gazdaságvédelemi akcióterv szolgálatába.

A mikro-, kis- és középvállalkozások technológiai fejlesztésének támogatására 50 milliárd forintos keretösszeget különítettek el. A pályázattal új eszközök, gépek szerezhetők be, továbbá új technológiai rendszerek és kapacitások alakíthatók ki, az összes elszámolható költség maximum 70%-os értékhatáráig igényelhető támogatás.

A Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alap 145 milliárdos keretösszegéből több mint 53 milliárd forint értékben nyíltak meg kiírások, melyek a munkahelyteremtést, a meglévő munkahelyek megőrzését és kiemelten a kkv-k kutatás-fejlesztési, innovációs képességének erősítését célozzák meg.

Kedvező kamatozású vállalati hitelekkel, melyeknek összege csaknem 2000 milliárd forint, 500 milliárd forintos állami garanciavállalással hirdettek. A Széchenyi kártya program négy újonnan kifejlesztett hitelterméket fejlesztett ki, amelyek megcélzott módon segítik a mikro-, kis- és középvállalkozások likviditását, valamint az MNB Növekedési Hitelprogram Hajrá -val 1500 milliárd forintnyi beruházás finanszírozási, kapacitás megtartási és bővítési forrás lehetőséget nyújtott kiszámítható és kedvező kamatozás mellett.

Magyarország gazdasági helyzete a COVID-19 világjárvány után

A koronavírus járvány megfékezése hatalmas energiákat emésztett fel mind Magyarországon, mind az egész világon. Viszonylag gyorsan sikerült kilábalni a gazdasági megtorpanásból, viszont a 2020 februárjában kirobbanó orosz-ukrán háború kitörésével, a folyamatos migránshelyzettel való küzdelemmel, az elhibázott gazdaságpolitikai intézkedésekkel, valamint a korrupció növekedésével a gazdaság ismét mélypontra került.

Az infláció 2023-ra rekordszintekre ugrott, mely a többi visegrádi országban is szintén növekedést mutatott, viszont Magyarország kiugróan magas értékével állhat a dobogó legfelső fokára a V4-ek között. Január – szeptember időszakban az előző év azonos időszakában mért adatokhoz képest a háztartások fogyasztási szerkezetében legnagyobb (29%-os) súlyú élelmiszerek ára átlagosan 32%-kal magasabb volt az egy évvel korábbinál. Ezen belül a sertéshús 20, a baromfihús 26, a tej, tejtermékek és tojás átlagosan 41, a kenyér 48, a zöldség, gyümölcs, burgonya pedig összességében 29%-kal drágult.

A KSH adatai alapján Magyarország gazdasági teljesítményének elmaradása szinte minden ágazatban megfigyelhetőek (11. ábra).

11. ábra 2023 I-III negyedév előző időszakhoz képest mért volumenváltozás

2023 I-III negyedév előző időszakhoz képest mért volumenváltozás		
Magyarország	növekedés %	csökkenés %
fogyasztói árak változása	20,90	
bruttó hazai termék (GDP) volumene		1,20
háztartások tényleges fogyasztása		2,10
nemzetgazdasági beruházások		11,00
ipari termelés		4,90
export ipari értékesítés		2,10
belföldi ipari értékesítés		16,00
épjtiipari termelés		4,70
kiskereskedelmi forgalom		9,30
áruszállítás (tonna/km)		11,00

Forrás: KSH 2023 adatai alapján saját szerkesztés

2023 utolsó negyedévére a gazdasági mutatók már pozitívabb jövőképet vetítenek elő. Az infláció mérséklődő pályára állt, a gazdasági növekedési mutatók már növekedési irányba fordultak, a monetáris eszközrendszer fenyegetettsége is mindinkább kezdett alábbhagyni, elkezdődött a kamatcsökkentés.

A költségvetés problémái ugyanakkor fennmaradtak. 2023 év decemberére a kormányzatnak sikerült megállapodást kötnie az EU-val, mely a koronavírus-válság miatt rendelkezésére bocsátott, alacsony kamatozású uniós helyreállítási hitel, az újjáépítési alap igénybevételéről.

A gazdaság dinamizálása helyett mind a vállalati, mind a magánszektorban sokkal inkább a megtakarítás mutatkozik. Az általános forgalmi adót a vártnál sokkal többen igényelték vissza. Ennek több oka is lehet, a magas kamatok mellett a cégek a rendelkezésre álló pénzüket megtakarították, nem költöttek belőle a gazdaságban, mely tovább csorbítja az állami bevételi oldalt.

A 2024-es év céljai szerint 4-5 százalékos gazdasági növekedés, illetve 5-6 százalékos inflációs várakozásokat jegyzett a kormány, mely szakértői elemzések szerint jó, ha eléri a 2,5 százalékos növekedést és a 8-9 százalékos inflációt.

A reálbérek emelésében látják a gazdaság fellendítésének kulcsát, ugyanis a fogyasztás fellendítésével magával húzza a beruházások növekedési volumenét is.

3.2 Lengyelország válságkezelése

Járványkezelési intézkedések

Lengyelországban 2020 március 4-én regisztrálták az első koronavírusos megbetegedést, melyre március 12-én életbe is léptették az első korlátozó állami intézkedéseket. A gazdaságot gyakorlatilag leállították, az újranyitást április 20-án kezdték meg több lépcsőn keresztül.

Gazdaságvédelmi intézkedések

Március 19-én a gazdasági válság kezelésére egy 5 pillérből álló válságkezelési tervet jelentett be. Az első pillér a munkavállalók biztonságának biztosítása 30 milliárd PLN, a második pillér a vállalkozások finanszírozása 74,2 milliárd PLN, a harmadik pillér az egészségügyi intézkedések 7,5 milliárd PLN, a negyedik pillér a pénzügyi rendszer erősítésére 70,3 milliárd PLN, az ötödik pillér pedig az állami befektetési program 30 milliárd lengyel zloty elkülönítésével.

A munkaerő-piaci intézkedések a munkajövedelemre vonatkozó és a társadalombiztosítási járulékfizetésekhez kapcsolódó támogatások formájában merültek fel. A társfinanszírozásra vonatkozó támogatásokat vehettek igénybe legalább 15 %-os árbevétel csökkenés esetén a vállalkozások előző évi 2 havi adataihoz képest, vagy legalább 25%-os az adott hó forgalmának előző hónaphoz viszonyítva.

A vállalat egy gazdasági leállás esetén a minimálbér 50 százalékának megfelelő támogatásban részesülhetett, míg csökkentett munkaidő alkalmazásával a munkavállaló fizetésének feléig igényelhetett támogatást, valamint mindkét esetben 3 hónapig az állam átvállalta a társadalombiztosítási kötelezettségek teljesítését.

Azok az egyéni vállalkozások és olyan mikrovállalkozások melyeknél a foglalkoztatottak száma nem érte el a 9 főt és jövedelmük nem érte el az átlagbér 300 %-át 3 hónapig teljes társadalombiztosítási fizetési mentességet kaptak, ugyanígy április elejétől a 49 fő alatti kisvállalkozások 50%-os társadalombiztosítási járulékfizetési hozzájárulásban részesülhettek. A vállalatok rugalmasabb munkaidő szabályozást vezettek be.

A likviditás biztosítására a kormány a vállalkozások számára hitelgarancia programot és kamattámogatási intézkedéseket vezettek be, A Lengyel Fejlesztési Alap a munkahelyek megőrzése érdekében 100 milliárd PLN összegben biztosított forrásokat a Pénzügyi Pajzs program keretében, melyből 60 milliárd euró vissza nem térítendő támogatás formában valósult meg.

A kis- és középvállalkozások támogatására 400 millió PLN került elkülönítésre, melynek keretében az egyes vállalkozások legfeljebb 6 év hiteltörlesztési futamidővel maximum 15000 PLN kedvezményes hitelhez juthattak egészen az év végéig.

A pénzügyi nehézségekbe ütköző vállalatok több időt kaptak a likviditási problémák elhárítására a csődeljárási határidő elhalasztásával.

A lakossági ingatlan- és fogyasztási kölcsönök, illetve a vállalkozási kölcsönök esetében biztosították azok visszafizetésének 3 hónappal történő elhalasztásának lehetőségét, valamint mérsékeltek a fogyasztási kölcsönök hitelköltségének mértékét.

A vasúti szállítási bevételkieséseket az állami költségvetésből 600 millió PLN forrást biztosított, illetve a COVID-19 Megelőzési Alapból további 900 millió PLN támogatáshoz juthatott a vasúti ágazat.

Több, a kulturális ágazat számára kialakított támogatási program került bevezetésre, melyek mind magába foglalja a bérek fedezését, vagy a digitális csatornákon történő bemutatás ösztönzését.

A mezőgazdasági dolgozók, illetve családtagjaik karanén, vagy kórházi ellátás esetén a járvánnyal kapcsolatosan a minimálbér 50%-ának megfelelő összegre jogosultak.

Az adófizetéseket könnyítő intézkedéseket vezettek be, mint az ingatlanadó befizetési mentesség, beszámolóképzési határidő meghosszabbítás, vagy a kiskereskedelmi adófizetés felfüggesztése 2020. július és december között.

A Lengyel Nemzeti Bank március 17-én 50 bázisponttal csökkentette az irányadó kamatot, s a kötelező banki tartalékrátát 3,5 százalékról 0,5 százalékra mérsékelte. Április 8-án az irányadó kamatot további 50 bázisponttal csökkentette, majd május 28-án ismét további csökkentésre került sor, melyre az irányadó kamatláb mértéke 0,10 %-ot ért el.

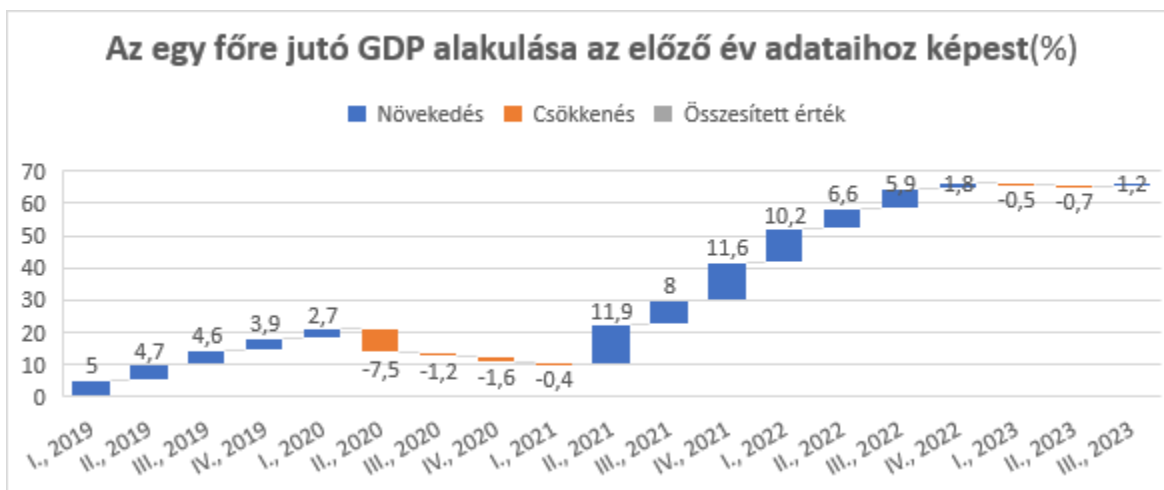
Lengyelország gazdasági helyzete a COVID-19 világjárvány után

Az a Covid-19 okozta negatív gazdasági trendjek, valamint az orosz - ukrán háború hatásai jelentős kihívások elé állították a lengyel kormányt 2022-ben, melynek nem csak a

megugró infláció és energetikai árak kezelésére, valamint a magán és ipari fogyasztók energiaszükségletének a fedezésére is választ kellett találnia.

2021 végén bevezetett, majd többször meghosszabbított úgynevezett „inflációellenes pajzs” (*tarcza antyinflacyjna*) adócsökkentő intézkedései bizonyultak a legfontosabbnak, melynek keretében az alapvető élelmiszerekre, üzemanyagra, gázra, szénre, elektromos áramra és műtrágyára kivetett ÁFA mértékét csökkentette, vagy függesztette fel teljesen a kormány. Ugyanakkor ezen kedvezmények közül egyedül az élelmiszereket érintő áfamentesség maradt érvényben 2023 első felére.

12. ábra Az egy főre jutó GDP alakulása az előző év adataihoz képest (%) Lengyelország

Forrás: Eurostat [namq_10_pc]2023 adatai alapján saját szerkesztés

Az Eurostat kimutatása szerint a második negyedévben az éves GDP növekedés -0,7 százalék volt, csökkenő fogyasztói kereslet mellett (12. ábra). Ugyanakkor a beruházások növekedése folytatódik, annak ellenére, hogy a kiskereskedelmi eladások és az ipar kibocsátása júliusban éves összehasonlításban visszaesett. A növekedési aktivitás lassulása ellenére a munkaerőpiaci helyzet jó maradt, alacsony a munkanélküliség, 2023 második felére a munkanélküliség ismét elérte a járvány előtti 5 %-os szinteket. A maginfláció gyors ütemű csökkenésére lehet számítani.

3.3 Szlovákia válságkezelése

Járványkezelési intézkedések

Az első megbetegedéseket március 6-án regisztrálták Szlovákiában, melyre szinte azonnal reagálva az országban felfüggesztették az oktatást a gimnáziumokban, megtiltották a közösségi rendezvényeket, valamint kihirdették a vészhelyzetet március 12-én.

Gazdaságvédelmi intézkedések

A gazdaságvédelmi intézkedéseket a szlovák kormány három nagy, lex corona-nak hívott csomagjában hozott, melyek a többi országhoz hasonlóan a munkaerőpiacot védő, vállalkozások likviditását javító, adózást könnyítő intézkedések.

A munkaerő-piaci intézkedésekre 45 milliárd eurót csoportosítottak át, a foglalkoztatás fenntartáshoz 2 milliárd euró értékben bértámogatásokat hagytak jóvá azon cégek részére, akik vállalták, hogy nem bocsátják el munkavállalóikat, ugyanakkor ideiglenesen szüneteltethették, vagy csökkenthették gazdasági tevékenységüket. A vírus miatt leállásra kényszerült vállalatok dolgozóinak bérét 80 százalékban az állam átvállalja maximum havi 880 euró/fő mértéking.

Az Európai Szociális Alapon keresztül azon munkavállalóknak, akiknek a munkáltató miatt lecsökkent a bevétele havi maximum 200 000 euró értékben lehetett kompenzációra pályázni a vállalkozásokon keresztül.

A munkáltatók márciustól májusig mentesülnek a TB járulék fizetési kötelezettség alól az 540 eurónál kevesebb jövedelemmel rendelkező munkavállalók esetében, s azon munkáltatók akik a kormány intézkedései miatt nem tudják munkába állítani munkavállalóikat, 3 hónapra szintén elhalaszthatják egészségügyi és társadalombiztosítás járulék megfizetését.

Az egyéni vállalkozások számára bevételük visszaesésének mértékével megegyező kompenzációt kaphattak maximum havi 540 euró összegig, s akik a vészhelyzet kihirdetése idején nem rendelkeztek jövedelemmel átalány hozzájárulást kaphattak a jövedelemszerző tevékenységből származó jövedelem pótlására 2020 márciusában 105 euró, áprilisában és májusában 210 euró összegben.

A Gazdasági Minisztérium saját hatáskörben történő döntéssel felgyorsította a befektetési támogatások odaítélését, rugalmasabbá tette az ügyintézés annak érdekében, hogy a meglévő munkahelyek megtartása mellett újak teremtése is fókuszba kerüljön.

Adófizetés teljesítéséhez kapcsolódó könnyítések is bevezetésre kerültek, mind a jogi és mind a természetes személyek számára elérhetővé tette bizonyos adó- és járulékfizetési kötelezettségek késleltetését, adóbevallásuk beküldésének határidejét eltolta, amennyiben az árbevételük 40 %-al visszaesett a járvány következtében.

A vállalkozások likviditási helyzetének segítésére az állam kedvező feltételekkel (4 éves futamidő mellett 4 százalékos kamattámogatás, egy éves halasztott fizetési lehetőséggel) áthidaló hitelt tett elérhetővé 1,2 millió euróig.

A Szlovák Fejlesztési és Garancia Bank által kínált hitelt maximum 350 millió euró értékben a működési költségek finanszírozására, amelynek futamideje maximum 3 év, egy éves halasztott fizetéssel.

A „Koronaellenes garanciaprogram”-ra a Slovak Investment Holding 38 millió eurót különített el, miközben az ehhez kapcsolódó forrásallokáció további 57 millió eurót jelentett, valamint 9 havi hiteltörlesztési moratóriumot vezetett be mind a természetes személyek, mind a vállalkozások számára, áthidaló hitelek esetében 1 éves hitelfizetési halasztást vehettek igénybe, illetve a bérleti díjak tekintetében is 3 hónapos fizetési moratórium lépett életbe áprilistól.

A karanténban lévő beteget ápolók, vagy a köznevelési intézmények zárva tartása miatt otthon lévő szülők a fizetésük 55 %-át kárpótlásul megkapták karantén miatti betegszabadság formájában.

Az iskolabezárások miatt otthon lévő szülőket a munkáltató napi 36 eurós költségtérítéssel támogatott 11 napig, majd a 12. naptól kezdve az állam átvállalta a költségeket.

A gyors és relatíve sikeres járványkezelésének köszönhetően Szlovákia viszonylag hamar tudta lazítani a járványügyi szigorításait és korlátozásait. Fokozatosan, 2 hetes lépcsőkben nyitotta újra üzleteit, szolgáltatóhelyeit a kisebb alapterületű helyektől kezdve a nagyobb alapterülettel rendelkező központok felé.

Szlovákia gazdasági helyzete a COVID-19 világjárvány után

A gazdasági nehézségek ellenére is képes volt a szlovák gazdaság bővülést mutatni 2023-ban. A bővülést az erős export és beruházások támogatják. A jelenlegi adatok alapján 2024-re az európai statisztikai központ 1,7 százalékos emelkedést prognosztizál az ország GDP értékében, mivel a fogyasztás kezd kilábalni az energiaársokkból.

13. ábra Az egy főre jutó GDP alakulása az előző év adataihoz képest (%) Szlovákia

Forrás: Eurostat [namq_10_pc] 2023 adatai alapján saját szerkesztés

2023-ban 10,5 százalékos volt az éves átlagos infláció, mely az év elején még 15 % körül mozgott, év végére pedig 6 % körülire lassult. A szlovák statisztikai hivatal (SÚSR) adatai alapján legjelentősebben az élelmiszerárak emelkedtek, átlagosan 17,5 %-al. Leggyorsabb mértékben a cukor, az édességek, a fűszerek, a halak és a zöldségek árai emelkedtek, 15 és 24 százalék között. A hús, a tej és a sajtok, a tojás és a kenyér ára 17 és 19 százalék közti mértékben emelkedett, az olajok és zsiradékok ára 5 százalék körül nőtt, jelentősen lassabban, mint egy évvel korábban, amikor ebben a szegmensben 40 százalékos volt az infláció.

A munkaerőpiac ellenállt a gazdasági lassulásnak, de 2023 második negyedévére pedig a munkanélküliségi ráta a történelmi mélypont közelébe, 5,7%-ra csökkent. A demográfiai

változások miatt elengedhetetlen a külföldi munkaerő alkalmazása. A nominális bérnövekedés üteme a harmadik negyedévben lelassult, de az éves átlag azonban meghaladja a 9%-ot.

A nagy nemzetközi hitelminősítők egyike, a Fitch rontott Szlovákia minősítésén, az „A” besorolást „A-”-ra rontotta, Szlovákiának legutóbb az uniós csatlakozása idején volt ilyen minősítése.

Szlovákia a válság előtti években úttörő szerepet játszott az alacsony társasági adókon alapuló gazdasági növekedésben. A 2003-as, Ivan Miklos pénzügyminiszter fémjelezte adóreform, az akkori 19%-os átalányadó és az egyszerű szabályok sok külföldi befektetőt vonzottak, viszont ma a jelentősen bonyolult és bizonytalan üzleti környezet mellett a legtöbb vállalkozás 21%-os adót fizet – köszönhetően Robert Fico baloldali kormányainak. A jelenlegi kormány koalíciós programnyilatkozatában adócsökkentést ígért. Ehelyett Igor Matovič az adóreform részeként erőteljesen megemelte a családi pótlékot és a gyermekadó-bónuszt, miközben nem kezelte a költségvetés bevételi oldalát. Az évek óta halogatott reformok, a magas infláció, a lassú bérnövekedés, a megnövekedett államadósság mind hozzájárultak ahhoz, hogy Szlovákia leszakadni látszik az Európai Unió átlagának teljesítményéhez képest.

3.4 Csehország válságkezelése

Járványkezelési intézkedések

A visegrádi országok között Csehországot érte el elsőként a koronavírus járvány. Az első megbetegedést február 29-én regisztrálták, melyre a kormány azonnali reagálásként felfüggesztette a vízumok kiadását a kínai állampolgárok számára, majd március 9-én a közvetlen kínai repülőjáratokat leállította. Március 10-én betiltották a 100 fő feletti rendezvényeket, majd 11-én bezárták az iskolákat üzleteket és a vendéglátóhelyeket, majd kihírdették a szükségállapotot.

Gazdaságvédelmi intézkedések

A cseh kormány gazdaságvédelmi intézkedéseire fordított összeg meghaladja a 2019. évi GDP-jük 20 százalékát, 1200 milliárd korona (kb. 44,4 milliárd euró) összeget fordított gazdaságvédelmi intézkedésekre, amelyből kb. 216 milliárd korona (kb. 8 milliárd euró) közvetlen támogatás és 951,5 milliárd korona (kb. 35,2 milliárd euró) bankkölcsönökre nyújtott állami garanciák formájában kerül felhasználásra.

A többi országhoz hasonlóan munkaerőpiacot védő, vállalkozások likviditását javító, adózást könnyítő lépéseket találhatunk intézkedései között.

A kormányzat legfőbb fókuszába a munkaerőpiacot védő intézkedései álltak, ezen mutatói a korábbi években is kiváló értékeket mutatott, munkanélküliségi rátája 2%-os értékével az Európai Unió legalacsonyabb értéke volt. „Antivirus” program keretében az állam 100 milliárd korona (kb. 3,7 milliárd euró) közvetlen támogatást nyújtott a munkavállalók részére, megtérítette a karantén alá helyezett munkavállalók járulékalapjának 60 százalékát. Azon munkáltatók számára, akik a működés leállása ellenére is fizetik munkavállalóik bérét, az állam megtéríti az ezzel kapcsolatos költségek 80 százalékát. Hasonlóan nagymértékben a munkáltatóktól az állam a csökkentett munkaidő alkalmazására a bérköltségek 80%-át átvállalta karantén, vagy zárlat esetén, illetve 60 %-ot a forgalomcsökkenésre és a munkaerőhiány miatt.

1,9 milliárd cseh korona keretösszegben a 6-13 éves gyermekek szülei részére gondozási díjat folyósítottak.

15 milliárd korona (kb. 0,55 milliárd euró) összegben mentesítették az egyéni vállalkozókat a szociális egészségügyi járulékfizetési kötelezettségek alól, illetve jövedelemkiesésükre 25 000 korona összegű egyszeri támogatásban részesültek.

Az adófizetés könnyítésére számos intézkedést vezetett be a cseh kormány. 3 hónapos adóbevallási haladékot és személyi jövedelemadó és indokolt esetben társasági adófizetési kötelezettség halasztást, ingatlanszerzési adóhalasztást vezetett be, melyeket késedelmes teljesítés esetén sem szankcionált.

A vállalkozások likviditásának segítésére a kormány a Cseh-Morva Garancia és Fejlesztési Bank útján létrehozott 10 milliárd cseh korona (kb. 370 millió euró) keretösszegű kamatmentes kölcsönök nyújtására felhasználható alapot (COVID I Alap), kimerülését követően létrehozta a COVID II Alapot további 30 milliárd korona (kb. 1,1 milliárd euró) keretösszeggel, illetve a COVID III segélyprogramot is 40 milliárd korona (kb. 1,5 milliárd euró) keretösszeggel, így összesen 3 milliárd eurónyi kamatmentes kölcsönt igényelhettek a vállalatok fizetési nehézségeik áthidalására.

A járvány utáni helyreállítást célzó Európai Unió intézkedések, köztük a Next Generation EU helyreállítási terv részeként elfogadásra került egy hat pilléres terv a Nemzeti Újjáépítési Terv, amely egyfajta keretet ad mindezen források megvalósításának. A digitális átállás, az infrastruktúra és zöld átállás, az oktatás és munkaerőpiac, az intézmények, szabályozások és üzleti támogatás, a kutatás, fejlesztés és innováció, valamint az egészség és a népesség ellenállóképességére kialakított intézkedésekkel mindinkább növelni szeretné a gazdaság versenyképességét (SZABÓ 2023).

A fővárosban az egyéni vállalkozások és a kkv-k részére COVID Prága néven 600 millió korona (kb. 22,2 millió euró) összegű hitelkeretet hoztak létre, a nagyvállalatok számára pedig külön 330 milliárd korona (kb. 12,2 milliárd euró) értékben hitelgarancia keretet.

A gazdaság újraindítására meghirdetésre került az „Emelkedj cseh!” program a fejlesztések elősegítésére, vállalatonként minimálisan 500 000 koronával, valamint az „Ország a jövőért” stratégiai terv alapján a kkv-k innovációi voltak támogathatók, maximum 25 millió korona értékben.

Az adósok védelme érdekében október 31-ig fizetési moratóriumot kérhettek, május végéig pedig kilakoltatási moratórium lépett életbe.

A Cseh Jegybank 1 százalékra csökkentette az irányadó repo kamatlábát, s a tervezett 40 milliárd koronás költségvetési hiányt két lépésben 300 milliárd koronára emelte.

A gyorsan elterjedt járványt viszonylag gyorsan megfékezte a cseh járványkezelés, melyre alapozva 5 fázisból állóan járványügyi enyhítési tervet mutatott be a kormány, fokozatos újrainytással április 7-tel kezdődően, június 8-tól pedig minden vállalkozás számára.

Csehország gazdasági helyzete a COVID-19 vilájárvány után

A visegrádi országok közül a járvány első évében tapasztalt reál GDP csökkenés Csehországban volt a legjelentősebb, mely 5,05 %-os csökkenése a feldolgozóipari ágazatok, elsősorban autógyártás visszaesésével, valamint a chiphiánnyal is magyarázható volt. 2021-ben a reál növekedés elérte a 3,5%-os értéket, ugyanakkor szinten tartani nem sikerült, 2022 -ben 2,4%-os reál GDP növekedést rögzítettek.

Az IMF 2023-as adatai alapján a munkanélküliség adatai viszont a cseheknél mutatta a legkedvezőbb adatot, 2020-ban 2,5%-os rátájával, mely 2021-re is csupán 2,8 %-ra nőtt.

Az orosz ukrán konfliktus kiéleződése komoly problémát okozhatott volna a cseh munkaerőellátottságban, hiszen jelentős az országban dolgozó ukrán munkaerő száma, akiket a háború miatt katonai szolgálatra köteleztek, s munkájukat maguk mögött kellett hagyniuk (KOMJÁTHY 2022).

Az infláció esetében már korántsem ennyire kedvező a kép, a 2020-as 2,3%-os érték 6,6 %-ra növekedett a következő évben.

A Cseh Statisztikai hivatal 2023 decemberi adatai alapján a kiskereskedelemről származó bevételek 18 hónap csökkenés után ismét növekedést mutattak, éves szinten vizsgálva 0,9 százalékpontot, havi összevetésben 1%-ot. A növekedés főként az ipari cikkek és az üzemanyag forgalmának köszönhető, az élelmiszerforgalomból származó bevételek továbbra is csökkenést mutatnak az előző évi adatokhoz képest (14.ábra).

14. ábra Csehország kiskereskedelmi bevételeinek változása 2023 (%) az előző év azonos időszakához képest (december)

Csehország kiskereskedelmi bevételeinek változása 2023 (%) az előző év azonos időszakához képest (december)	
üzemanyagok forgalma	3,7%
iparcikkek	1,3%
élelmiszerek	-0,7%
autók eladása és javítása	0,8%
számítástechnikai eszközök és mobiltelefonok forgalma	6,6%
gyógyszertárak és az egészségügyi termékek forgalma	10%
internetes üzletek bevételei	5,6%

Forrás: Cseh Statisztikai hivatal (2024) adatai alapján saját szerkesztés

Ezek az adatok jelenleg jónak mondhatók, viszont a cseh embereket továbbra is bizonytalanság és óvatosság jellemzi.

A stagnáló belföldi fogyasztás nem tudta kiegyenlíteni a növekvő külföldi követeléseket, évi közel 300 milliárdos GDP visszaesést produkált az előző évhez képest, mely 0,6 százalékos gazdasági visszaesést jelentett.

Az államadósság koronavírus-járvány megjelenéséig viszonylag elfogadható szinten mozgott, ez a GDP 30%-a, a járvány berobbanásával ugyanakkor költséges kormányzati intézkedésekre volt szükség, ami az adósság növekedésében mutatkozott meg. A Covid-19 válságot pedig mára felváltotta az energiaválság és az infláció növekedése, így az államháztartásra nehezedő nyomás nem szűnt meg. A cseh államadósság 2021 végén elérte a GDP 42%-át, 2022-re tovább növekedett 44,2%-ra.

Csehország gazdaságát stagnálás és visszaesés jellemezte a 2023-as évben, ugyanakkor Stabila javította a leminősítés lehetőségére utaló eddigi negatívról magasan elsőrendű, "Aa3" szintű államadós-osztályzatának kilátását a Moody's Investors Service. A hitelminősítő főként azzal indokolta a lépést, hogy Csehország függetlenítette magát az orosz földgázszállításoktól.

4. A Visegrádi Együttműködés a jelenben

Az európai integráció elérése érdekében 1991. február 15-én Lengyelország, Magyarország és Csehszlovákia között létrejött a Visegrádi Együttműködés, megfogalmazott céljaikkal példaként szolgálva az összes ország számára. A 2004-es Európai Unió csatlakozásukat követően már a közösségi kereteken belül kellett célkitűzéseiket megfogalmazni, aktív szerepvállalással és az egyenjogú tagság elérésével kívántak részt venni az európai közösség jövőjének formálásában.

Az együttműködés a 2008-as válságot követően új lendületet kapott, melyet a 2015-ös migrációs válság a nyugati felfogástól eltérő megítélés mindinkább megerősítette, a négy tagállamot egységbe forrasztotta.

A COVID-19 válság mind a visegrádi országokat, mind az Európai Unió összes államát hasonló feladatok elé állította munkaerőpiaci és gazdasági szempontból, s a kilábalás nagymértékben függött az egyes országok függőségi, államadóssági, stabilitási szintjétől, alkalmazott politikai intézkedéseitől.

A folyamatosan fennálló migrációs fenyegetettség mellett 2022 a kilábalást ismét külső hatásként az orosz-ukrán háború következményei új feladatok elé állították mind a visegrádi országok kormányait, mind egész Európát. Előtérbe került és felerősödött a rendészeti és katonai összefogás szükségessége, mely mindinkább megerősítette a visegrádi együttműködés felélénkülését.

A lengyel nemzet irányításával a visegrádi négyek EU-harccsoportot képeztek a készenléti szolgálatra, s első közös védelmi beszerzési projektként, amelynek részeként gyakorló löszereket vásároltak közösen.

Felértékelődött a biztonság az energiaellátás területén, Az orosz-ukrán háború következtében az olcsó orosz nyersanyagokra és energiára épülő stratégiát az Oroszország ellen bevezetett brüsszeli szankciók megbuktatták, ezért valamennyi uniós országnak minél sürgetőbben alternatív megoldásokat kellett keresnie. Ugyanakkor a Nyugat-Európában előtérbe helyezett zöldpolitika lényegében ellehetetleníti a nukleáris energia előállítását az Európai Unión belül.

A 2021 novemberében tartott paksi összeülés keretében a visegrádi országok klímasemlegességi tárgyalásain kijelentett „nincs klímasemlegesség atomenergia nélkül” alapelve támaszkodva sikerült elérniük, hogy az uniós stratégiai tervezések során megújuló és zöld energiaforrásként tekintsenek az atomenergiára.

Elsődleges szemponttá vált az önálló, vagy részben önálló energiaforrások mellett a diverzifikáció és a meglévő hálózatok összekapcsolása melyre 2022-ben közösen fogalmazták meg az orosz gáz-, olaj- és szénimporttól való függőség megszüntetésére tett tervet. A folyamat egyik fontos eleme az úgynevezett észak–déli földgázfolyosó, amely lehetővé teszi, hogy a Krk-szigeti LNG-terminálból (ahol kapacitást kötött le a magyar MVM és a MET is) a cseppfolyósított földgáz egészen a lengyel LNG-terminálokig áramoljon, diverzifikációs opciót biztosítva a visegrádi országoknak. Magyarország pedig Szlovénia kivételével az összes szomszédjával megépítette a földgáz-interkonnektorokat, mellyel hozzájárul a régió energiabiztonságához, a földgázforrások és a szállítási útvonalak diverzifikációjához.

A biztonságpolitikai kérdéseken túlmenően a járvány után és az orosz-ukrán konfliktus hatására felértékelődött a közös agrárpolitikai kérdések együttes megoldása a visegrádi négyek számára. A 2022-es pozsonyi találkozón a víz, mint elsődleges nyersanyag szerepe került kiemelt helyre mind agrárpolitikai, mind költségvetési szinteken.

A V4-ek között azonban az egyetértés, mint az elmúlt 30 éves pályafutásuk alatt sem, úgy most sem töretlen.

Szlovákia az utóbbi időben tartózkodik a migráció kérdésének magyar–lengyel előtérbe helyezésétől, Csehországot és Lengyelországot pedig a turówi bánya ügye állítja szembe, annak ellenére, hogy korábban az unióval szemben együtt védtek a saját szénbányászati tevékenységüket. A magyar–lengyel relációt pedig az orosz–ukrán háború sok esetben ellentmondásos megítélése terheli.

Nézeteltéréseik ellenére ugyanakkor időről időre megújuló inenzitással működik a Visegrádi Együttműködés a régió összehangolt működésének elősegítése érdekében.

5. Összefoglalás

Az elmúlt időszakban nem bővelkedtünk a visegrádi országok nagy politikai döntéseiben, viszont abban mindannyian egyetértenek, hogy együtt könnyebben tudják legyőzni a régiót érintő kihívásokat. A négy ország válságkezelése és gazdaságaik újjáélesztése érdekében továbbra is készek szorosabbra fűzni kapcsolatukat.

A rendszerváltás utáni időszakban a visegrádi országok mindegyikét a kommunista örökség feldolgozása, az állami adósságterhek és a nyugati államokhoz való felzárkózás jellemezte. Noha eltérő terhekkel kellett szembenézniük, melyben Magyarország indult a legutolsó helyről. Adósságterhei jóval nagyobbak voltak a másik három országénál, s a hibás gazdaságpolitika következtében mindig újratermelte azt, görgetve maga előtt. Lengyelország könnyítést kapott, míg Szlovákiának és Csehországnak pedig jóval csekélyebb mértékű államadóssággal kellett megküzdenie.

A visegrádi országok rendre, ki lassabban, ki gyorsabban elérte integrációs célját, s gazdaságaikat növekvő pályára állították.

A 2008-as válság berobbanása azonban megtörte ezt a növekedési ütemet. A visegrádi országok gazdaságát egytől egyig a visszaesés jellemezte, mind a kereskedelem, az ipar, a beruházások terén. Felszínre kerültek rejtett gyengeségeik, gondolva külső függőségeik mértékére, vagy épp határaikon belüli demográfiai problémáikra. A munkanélküliség növekedése mind a négy országban jelentős problémát okozott. Saját gazdaságpolitikai terveikkel más-más módon, de a gazdaság újjáélesztése, a munkanélküliség, a környező országoktól való függőség és az államadósság csökkentése volt fő céljuk.

A kevesebb államadóssággal, és stabilabb gazdasággal rendelkező országoknak viszonylag gyorsabb volt a kilábalás, Magyarország maradt a sereghajtó, egészen 2014-ig nem sikerült a gazdaságot növekvő pályára állítania.

A COVID-19 világjárvány már sokkal stabilabb gazdaságú, mondhatni felkészültebb országokat ért 2020-ban. Ugyan a sokkal komplexebb katasztrófát elkerülni egyik állam sem tudta. Az első hullámbeli akadályokat még rendre kirívóan jól kezelték, a második hullámmal már viszont csak úgy mint a világ számos országában, a visegrádi országokban is hatalmas károkat és megtorpanásokat okozott. A válságkezelés számos új intézkedést hozott, ki kisebb, ki nagyobb külső támogatással lábalt ki a koronavírus okozta helyzetből.

A 2020-as gazdasági visszaesést viszonylag gyorsan javuló állapotra tudták állítani a nemzetállamok, viszont a helyreállítás lehetősége helyett máris egy újabb csapás nyirbálta a kivéreztetett országok gazdaságát. A 2021 februárjában kitört orosz-ukrán háború hatására a már 2008-ban felismert függőségi viszonyok ismét előtérbe helyeződtek, az energiaválság, az infláció és az összeurópai haderőfejlesztés lépett a visegrádi négyek fókuszába. A visegrádi csoporton belül a háború ismét egységet teremtett. A kapcsolat elmélyülésére azonban negatívan hatott az eltérő megközelítés.

Csehország határozottan kiáll Ukrajna mellett, politikájával aktívan támogatja a konfliktusban Oroszországgal szemben.

Szlovákia lakossága többségében Oroszország mellett foglal állást, ugyanakkor a szlovák kormány a csehekkel hasonló külpolitikai irányvonalat képvisel.

Lengyelország a visegrádi csoport legkarakteresebben oroszellenes politikát folytató ország, mely a Magyarországgal fenntartott szoros politikai együttműködésre is hatással van.

Magyarország bár elkötelezett az orosz diplomáciai megoldás mellett, ugyanakkor biztosította az Európai Tanácsot, hogy részese lesz a közös európai fellépésnek, támogatni fogja az ukrán integritást és a szankciót Oroszországgal szemben.

Együttműködésük során ugyan lehetőséget adnak a szorosabb együttműködésre, de valójában minden szereplő a saját számára előnyös döntésekre bíz rá. Átfogóan, együttértéssel egyenlőre nem alkalmasak a térség képviselőire a Visegrádi Négyek.

6. Irodalomjegyzék

Abonyiné Palotás Jolán (2001): A külföldi működőtőke szerepe gazdaságunk fejlődésében. Földrajzi Konferencia, Szeged, 2001.

Bod Péter Ákos & Pócsik Orsolya & Neszmélyi György Iván (2020): Az euró és a szlovák gazdaság. In: Közgazdasági Szemle, 67 (4). pp.321-351. <http://real.mtak.hu/107927/> Letöltve: 2023.08.01.

Czibik Ágnes – Makó Ágnes – Tóth I. János (2010): A gazdasági válságra adott vállalati válaszok – a magyar eset. MKIK Gazdaság- és Vállalkozáskutató Intézet, Budapest

Czech National Bank 2011: Inflation report 2011/I, Prague.

Cameron, D. R. 2010: European Responses to Economical Crisis. Yale University, Washington DC.

Dedák István: Makroökonómia - Elmélet és gazdaságpolitika SALDO Zrt 2010

Eurostat 2011: Statistics. Interneten: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database

Gál Zsolt (2008): Az euró bevezetése Szlovákiában – előzmények, előnyök és rizikók. In: Az Elemző – Közép- és kelet-európai politikai és gazdasági szemle. 02:57-86. <https://www.cceol.com/search/article-detail?id=57882> Letöltve: 2023.08.01.

Juhász G. 2010: Nemzetközi szakmai tapasztalatok. Csehország. Szociálpolitikai és Munkaügyi Intézet, Budapest.

Kiss Éva 2020: A Visegrádi Csoport együttműködése, Ungvár 2020

Kiss Éva. Az Európai Unió bővítésének következményei. - Ungvár: Lira, 2005. – 160 o.

Komjáthy Lóránt (2022): Betesz a cseh cégeknek a háború, az ukrán vendégmunkások behívót kapnak vagy eleve nem is jutnak el Csehországba. <https://korkep.sk/cikkek/gazdasag/2022/02/24/betes-a-cseh-cegeknek-a-haboru-az-ukran-vendegmunkasok-behivot-kapnak-vagy-eleve-nem-is-jutnak-el-csehorszaga/>

Kowalewski, O. – Rybinski, K. 2011: The hidden transformation. Changing role of the state after the collapse of communism in Central and Easter Europe. Wharton Financial Institutions Center Working Paper, No. 11-38, February 13.

Lengyel L. – Fejes E. (szerk.) 2010: A gazdasági válság és társadalmi következményei 2010. Pénzügykutató Alapítvány, Budapest.

MNB: <https://www.mnb.hu/letoltes/hatteranyag-a-monetaris-tanacs-2023-julius-25-i-ulesenek-roviditett-jegyzokonyvehez.pdf>

National Bank of Slovakia – Foreign Direct Investment annual reports: <https://nbs.sk/en/statistics/balance-of-payments-statistics/foreign-direct-investment/> (Letöltve: 2022.09.19.)

Nógrádi Tamás (2013): A visegrádi országok válságra adott válaszai. Kézirat.

Nőtt a cseh államadósság 2010: Nőtt a cseh államadósság. Világgazdaság Online, 2010. január 15. Interneten: <http://www.vg.hu/gazdasag/makrogazdasag/nott-a-cseh-allamadossag302536>

OECONOMUS: <https://www.oeconomus.hu/irasok/a-visegradi-orszagok-kereskedelmi-kapcsolatai/>

Simai Mihály (2010): A világvallalatok és a globális válság: a multik jelene és jövője. História, 32.

Slovakia Autos Report 2009: Slovakia Autos Report Q4 2009. Interneten:
<http://www.companiesandmarkets.com/Market/Automotive-and-Parts/Market>
Szirmai S. P. 2009: Cserekereskedelem. Figyelő, 33, 11-13. o.

Szabó Dorottya (2023): Iparpolitikai stratégiák Európában – Csehország. In:
Világpolitika és Közgazdaságtan, 2. évfolyam, 3. szám. pp.14-
24. <https://unipub.lib.uni-corvinus.hu/8427/>

VILÁGGAZDASÁG: **<https://www.vg.hu/vilaggazdasag-magyar-gazdasag/2023/12/nagy-marton-2024-ben-nalunk-fog-a-leggyorsabban-noni-a-gdp-ugy-is-ha-nincs-unios-forras>**

7. Ábrák jegyzéke

1. ábra Václav Havel, Antall József és Lech Walesa a visegrádi Mátyás Király Múzeumban aláírja a hármas csúcstalálkozó dokumentumait, 1991. február 15-én ...	4
2. ábra A Visegrádi csoport - a Cseh Köztársaság, Magyarország, Lengyelország és Szlovákia regionális együttműködése	5
3. ábra Az államháztartás adóssága a GDP százalékában	10
4. ábra A 15-64 éves népesség munkanélküliségi adatai	12
5. ábra FDI befektetések országonként a közép-kelet európai régiókban 1993-2020 között (milliárd USD-ban)	15
6. ábra A lengyel GDP növekedése 2007-2011 között (%).....	17
7. ábra A fogyasztói árak alakulása (az előző évhez képest, százalék) Csehország.....	21
8. ábra Az elmúlt évek GDP növekedése (%)	23
9. ábra Államháztartási hiány változása	24
10. ábra A GDP volumenváltozása (%) Magyarország	27
11. ábra 2023 I-III negyedév előző időszakhoz képest mért volumenváltozás.....	30
12. ábra Az egy főre jutó GDP alakulása az előző év adataihoz képest (%) Lengyelország	33
13. ábra Az egy főre jutó GDP alakulása az előző év adataihoz képest (%) Szlovákia	36
14. ábra Csehország kiskereskedelmi bevételeinek változása 2023 (%) az előző év azonos időszakához képest (december)	40

NYILATKOZAT

a szakdolgozat nyilvános hozzáféréséről és eredetiségéről

A hallgató neve: LUDANYI ZITA
A Hallgató Neptun kódja: AK2704
A dolgozat címe: A 2008-AS, ILLETVE A COVID-19 OKOZTA VÁLSÁG
KEZELÉSE A VISEGRÁDI ORSZÁGOKBAN
A megjelenés éve: 2024
A konzulens intézetének neve: MATE AGRÁR ÉS ÉLETTUDOMÁNYI INTÉZET
A konzulens tanszékének a neve: KÖRGAZDASÁGI ÉS TERMÉSZETI ERŐTŐRŐK TANSZÉK

Kijelentem, hogy az általam benyújtott szakdolgozat egyéni, eredeti jellegű, saját szellemi alkotásom. Azon részeket, melyeket más szerzők munkájából vettem át, egyértelműen megjelöltem, és az irodalomjegyzékben szerepeltettem.

Ha a fenti nyilatkozattal valótlan állítottam, tudomásul veszem, hogy a záróvizsga-bizottság a záróvizsgából kizár és a záróvizsgát csak új dolgozat készítése után tehetek.

A leadott dolgozat, mely PDF dokumentum, szerkesztését nem, megtekintését és nyomtatását engedélyezem.

Tudomásul veszem, hogy az általam készített dolgozatra, mint szellemi alkotás felhasználására, hasznosítására a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem mindenkori szellemi tulajdon-kezelési szabályzatában megfogalmazottak érvényesek.

Tudomásul veszem, hogy dolgozatom elektronikus változata feltöltésre kerül a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem könyvtári repozitori rendszerébe. Tudomásul veszem, hogy a megvédett és

- nem titkosított dolgozat a védést követően
- titkosításra engedélyezett dolgozat a benyújtásától számított 5 év eltelte után nyilvánosan elérhető és kereshető lesz az Egyetem könyvtári repozitori rendszerében.

Kelt: 2024 év MÁRCIUS hó 30 nap

Hallgató aláírása

NYILATKOZAT

LUDÁNYI ZITA (név) (hallgató Neptun azonosítója: AK2Z0Y) konzulenseként nyilatkozom arról, hogy a szakdolgozatot áttekintettem, a hallgatót az irodalmi források korrekt kezelésének követelményeiről, jogi és etikai szabályairól tájékoztattam.

A záródolgozatot/~~szakdolgozatot~~/diplomadolgozatot/portfóliót a záróvizsgán történő védésre javaslom / nem javaslom.

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen nem

Kelt: 2020 év Május hó 30 nap

belső konzulens